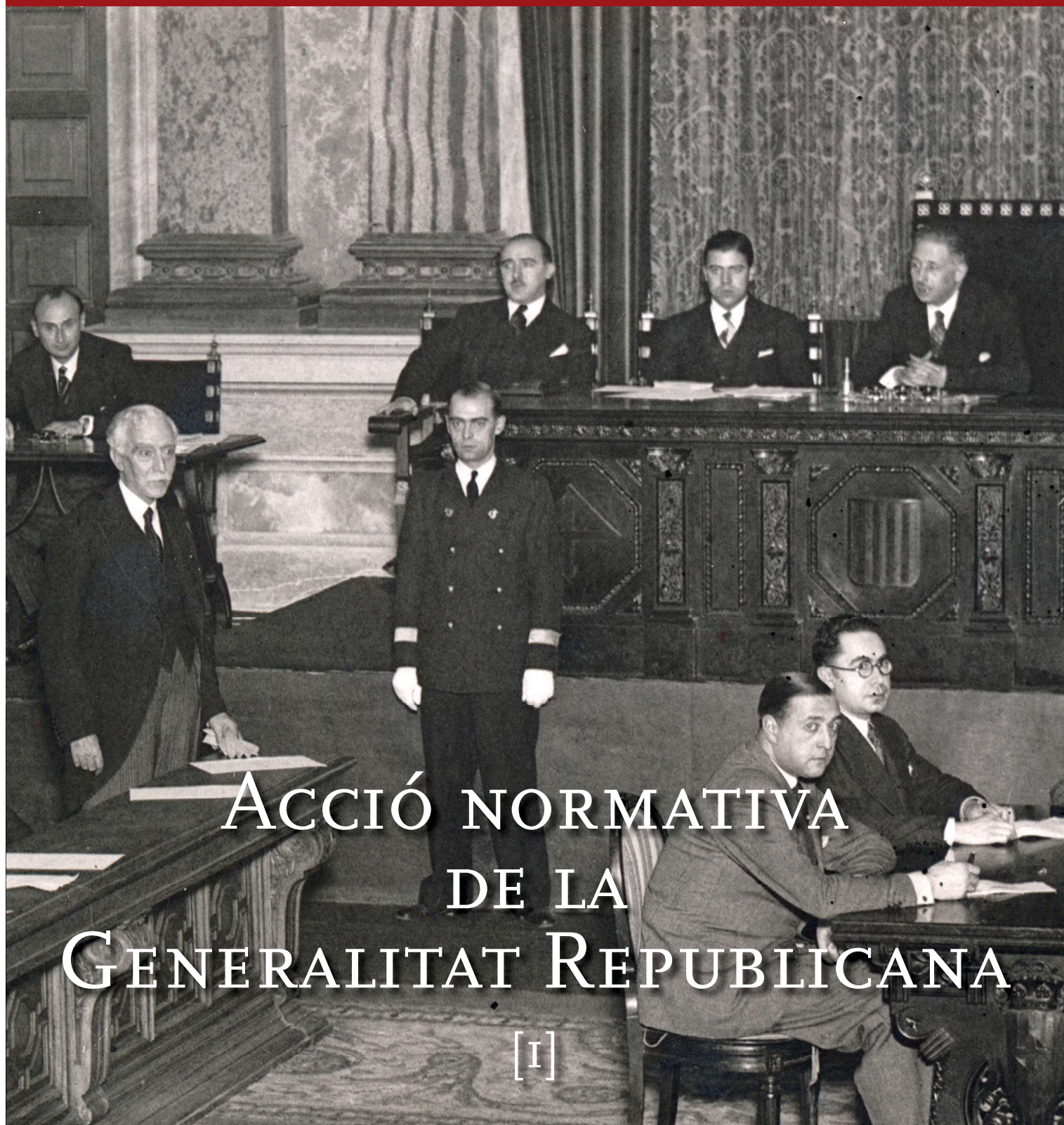

Daniel Vallès Muñio i Elisabet Velo i Fabregat (dirs.).

ACCIÓ NORMATIVA DE LA GENERALITAT REPUBLICANA [I]

Col·lecció «REFERENTS», 22

Generalitat
de Catalunya

ACCIÓ NORMATIVA
DE LA
GENERALITAT REPUBLICANA

Col·lecció «Referents», 22, vol. 1

ACCIÓ NORMATIVA DE LA GENERALITAT REPUBLICANA [I]

Coordinació

Daniel Vallès Muñío
i Elisabet Velo i Fabregat

Autors i autores

Dra. Margarida Casacuberta Rocarols

Dr. Josep Casanovas Prat

Dra. Eulàlia Collelldemont Pujadas

Dr. Joan Esculies Serrat

Dr. Arnau Gonzàlez i Vilalta

Dr. Arnau López Espinosa

Dr. Manel López Esteve

Dra. Sara Moreno Tejada

Dr. Enrique Roldán Cañizares

Dr. Daniel Vallès Muñío

Dra. Elisabet Velo i Fabregat

Barcelona, 2024

**Generalitat
de Catalunya**

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP:

Acció normativa de la Generalitat republicana. – Primera edició. – (Col·lecció "Referents" ; 22)
Bibliografia

ISBN 9788410144446 (conjunt). – ISBN 9788410144453 (volum 1)

I. Vallès Muñío, Daniel, editor literari II. Velo Fabregat, Elisabet, editor literari

III. Catalunya. Generalitat, entitat editora IV. Col·lecció: Col·lecció "Referents" ; 22

1. Legislació – Catalunya – Història – S. XX. 2. Catalunya – Política i govern – 1931-1939

3. Catalunya – Història – 1931-1939, Segona República

34(460.23)"1931/939"

32(460.23)"1931/1939"

94(460.23)"1931/939"

© 2024, autors

D'aquesta edició:

© 2024, Generalitat de Catalunya

Entitat Autònoma del Diari Oficial i de Publicacions

Amb la col·laboració del Memorial Democràtic

Imatge de la coberta:

Acte de nomenament de Francesc Macià i Llussà com a president de la Generalitat de Catalunya (14 de desembre de 1932).

Primera edició: 2024

ISBN (Obra completa): 978-84-10144-44-6

ISBN (Volum I): 978-84-10144-45-3

DL B 6373-2024

Producció: Entitat Autònoma del Diari Oficial i de Publicacions

Sumari

Pròleg	13
---------------------	----

Construcció i desplegament de la Generalitat i el Parlament de Catalunya (1931-1939)	27
---	----

Dra. Elisabet Velo i Fabregat

On tot va començar: el 14 d'abril de 1931	27
La Generalitat de Catalunya esdevé una realitat.....	30
L'organització institucional de Catalunya: l'estatut d'autonomia i l'estatut interior	33
El Parlament de Catalunya i el règim jurídic dels seus diputats	42
El funcionariat de la Generalitat de Catalunya i els ens locals	47
El Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya.....	54
Identificació i recompte d'habitants	58
Conclusions.....	62
Bibliografia.....	64
Recursos web.....	65

Democratització, conflicte i entesa	67
--	----

L'obra legislativa de la Generalitat de Catalunya en el marc de la República espanyola	
---	--

Dr. Manel López Esteve

Introducció.....	67
De la constitució de la Generalitat de Catalunya al conflicte de la Llei de Contractes de Conreu	71
La Generalitat intervinguda després dels fets d'octubre i la represa amb la victòria del Front Popular/Front d'Esquerrres de Catalunya	81
La Generalitat i l'Estat republicà durant la Guerra Civil.....	88
Conclusions.....	95
Bibliografia.....	96
Fonts d'arxiu.....	97

Governar la comunicació durant la Segona República 99
L'obra legislativa de la Generalitat de Catalunya en premsa, ràdio i cinema

Dr. Joan Esculies Serrat

Introducció.....	99
La legislació de la comunicació a la constitució i a l'estatut.....	102
La inestabilitat ministerial de la comunicació.....	104
Censurar la premsa.....	106
Controlar el mitjà rei, la ràdio.....	109
El cinema no és només espectacle.....	113
Els mitjans durant la Guerra Civil.....	115
Un assoliment a mitges.....	121
Bibliografia.....	123
Hemerografia.....	124

Les reformes judicials de Catalunya durant la Segona República i la Guerra Civil:..... 125

Autonomia, revolució i un final abrupte

Dr. Enrique Roldán Cañizares

Introducció.....	125
La legislació judicial catalana durant la Segona República.....	129
Les grans reformes del període republicà.....	130
Reformes menors en l'entramat judicial.....	133
El Tribunal de Garanties Constitucionals i el seu impacte en la legislació catalana.....	136
La Guerra Civil i un nou panorama a la justícia.....	139
Un intent per normalitzar la situació: les primeres mesures de la Generalitat després del cop d'estat.....	143
Reformes per convertir el fet en dret: la institucionalització de la justícia revolucionària.....	145
Regulacions com a conseqüència del desenvolupament de la guerra: l'adaptació de les lleis a l'evolució del conflicte.....	146
Reflexions finals. El final de l'autonomia i l'obscur camí de la dictadura.....	148
Bibliografia.....	151
Fonts d'arxiu.....	153

El cos de Mossos d'Esquadra i el Sometent Armat:	155
La seguretat pública a Catalunya (1931-1939)	
<i>Dra. Elisabet Velo i Fabregat</i>	
Introducció	155
La modernització i transformació dels Mossos d'Esquadra en el transcurs de la Segona República	157
El Sometent Armat de Catalunya	167
La seguretat en temps de guerra: 1936-1939	177
Conclusions	185
Bibliografia	187
Recursos web i aplicacions	188
 Un terreny per explorar... fora de la Llei:	189
L'acció exterior de la Generalitat republicana	
<i>Dr. Arnau González i Vilalta</i>	
Introducció	189
Catalunya volgué tenir relacions exteriors legalment reconegudes?	191
El que caldria haver legislat	197
Organismes fora o al límit de la llei durant la Guerra Civil	199
Conclusions	206
Bibliografia	207
 L'emergència d'un sistema educatiu català en el context de la Segona República (1931-1939)	209
<i>Dra. Eulàlia Collell i demont Pujadas</i>	
<i>Dr. Josep Casanovas Prat</i>	
Assaig de creació d'un sistema educatiu català	209
Primeres baules: De la creació de les Comissions educatives del Consell de Cultura a les Ponències i Subponències d'ensenyament (1931-1936)	214
A l'entorn de les escoles i la formació de mestres	216
L'ensenyament secundari: amb el desplegament de l'Institut-Escola com a interetapa	221
L'ensenyament tècnic: la secundària tècnica en escoles i instituts tècnics professionals	223
L'ensenyament superior: escoles, instituts i universitats	228
Dels fonaments a les estructures: del Consell de l'Escola Nova Unificada a la crema de possibilitats (1936-1939)	233

El Consell de l'Escola Nova Unificada com a ens responsable de l'acció educativa de la població.....	234
L'Educació primària com a columna central del sistema educatiu a crear	237
D'una visió de presistema a la creació d'un model propi, apunts sobre l'acció legislativa de la Generalitat.....	247
Bibliografia.....	250

L'actuació normativa del Parlament de Catalunya en l'àmbit de la salut.....

Dr. Daniel Vallès Muñío

Introducció.....	253
Sanitat.....	256
La Llei de Bases per a l'organització dels Serveis de Sanitat i Assistència Social a Catalunya.....	256
La Llei de Coordinació i de Control Sanitari Públic.....	260
La Llei de Divisió Sanitària de Catalunya.....	261
La Carta Municipal Sanitària de Barcelona.....	262
Llei de Sanejament de Poblacions.....	263
Aigües.....	264
La Llei de salinitat de les aigües públiques.....	264
La Llei d'Aigües mineromedicinals i d'Aigües pures de règim.....	267
Conclusions.....	269
Bibliografia.....	270

La legislació social de la Generalitat republicana: un repàs.....

Dr. Arnau López Espinosa

Introducció	271
Els drets socials del catalanisme republicà fins a l'Estatut de Núria	272
El Departament de Sanitat i Assistència Social i la Conselleria de Treball i Obres Públiques.....	273
La legislació social de la Generalitat republicana.....	276
Llei de creació de l'Institut Contra l'Atur Forçós (ICAF).....	276
Altres lleis socials	281
La Generalitat republicana i el problema de l'habitatge	283
On la política de drets laborals i drets habitacionals es troben: la Casa Bloc, la Casa Obrera.....	287
La legislació social en temps de guerra.....	289
Conclusions: una legislació laboral en temps convulsos.....	290

Bibliografia.....	292
Recursos web.....	292

Cap a l'emancipació femenina..... 293

El dret de família a Catalunya durant la Segona República

Dra. Sara Moreno Tejada

Introducció.....	293
La consagració de la igualtat en el matrimoni.....	300
El reconeixement dels drets reproductius.....	306
El divorci.....	312
Epíleg final.....	322
Bibliografia.....	324
Taula de sentències de divorci. Audiència Territorial de Barcelona.....	327

«Art creat, art rescatat i paraula sembrada»: 347

L'obra legislativa de la Generalitat de Catalunya en matèria de cultura, 1931-1939

Dra. Margarida Casacuberta Rocarols

Introducció.....	347
El Consell de Cultura de la Generalitat de Catalunya (1931-1936).....	351
La dissolució del Consell de Cultura de la Generalitat o la necessitat de governar a cop de decret.....	361
Per concloure.....	372
Bibliografia.....	373

El cooperativisme i l'agricultura en l'actuació normativa del Parlament de Catalunya..... 375

Dr. Daniel Vallès Muñío

Introducció.....	375
L'actualització de la normativa sobre cooperació.....	377
La Llei per crear una Caixa de Crèdit Agrícola i Cooperatiu.....	380
La Llei del Sindicats Agrícoles.....	387
La Llei de Bases de la Cooperació.....	393
La Llei de Cooperatives.....	398
La Llei de Mutualitats.....	400
La Llei de Contractes de Conreu.....	403
Conclusions.....	410
Bibliografia.....	411

Construcció i desplegament de la Generalitat i el Parlament de Catalunya (1931-1939)

Dra. Elisabet Velo i Fabregat

Professora associada doctora – Acreditada lectora d’Història del Dret i les Institucions
Universitat Autònoma de Barcelona

On tot va començar: el 14 d’abril de 1931

Les eleccions municipals del 12 d’abril de 1931 van propiciar un canvi polític que mai abans (i mai després) havia comportat una convocatòria en l’àmbit local. La fi de la dictadura de Primo de Rivera, la ja aleshores *dictablanda* que comandava el general Berenguer, va estar antecedida per la mobilització dels partits republicans i un ambient de descontentament amb la situació política i social: el Pacte de Sant Sebastià del 17 d’agost de 1930 va ser el preludi d’uns fets que van capgirar la història.

En aquella reunió de les forces de signe republicà, radical, socialista, radical-socialista, liberal i nacionalista, la qüestió principal era la reforma profunda de l’Estat. A aquell objectiu s’hi van sumar des dels sindicats obrers fins a la dreta democràtica i monàrquica d’Alcalá-Zamora i Miguel Maura. Com a conseqüència de la intervenció de Manuel Carrasco i Formiguera, que va comptar amb el suport de Jaume Aiguader i les forces nacionalistes catalanes, es va recollir el compromís de l’atorgament de l’autonomia jurídica i política per a Catalunya a partir de l’aprovació d’un estatut o constitució referendats pel poble català.¹ Un compromís que s’havia de materialitzar en la construcció de la futura República, que va comptar en el seu Govern

I SAN MIGUEL PÉREZ, Enrique. «¿Un acuerdo constitucional? El Pacto de San Sebastián como fundamento de la institucionalidad autonómica republicana de 1931 según las fuentes testimoniales», *Revista de Estudios Histórico-Jurídicos*, núm. 43, 2021. https://www.scielo.cl/scielo.php?pid=S0716-54552021000100187&script=sci_arttext [Consulta: 27.06.2023].

provisional amb personalitats que van formar part del Comitè executiu escollit en aquella trobada: Niceto Alcalá-Zamora, Indalecio Prieto, Manuel Azaña, Fernando de los Ríos, Marcelino Domingo, Álvaro de Albornoz, Miguel Maura i Francisco Largo Caballero.²

El resultat de les eleccions va propiciar el canvi polític que ja s'havia començat a gestar l'any anterior,³ no sense que la seva implementació a Catalunya fos del tot pacífica. Com ha tractat abastament la literatura acadèmica, el primer a proclamar la República a Barcelona va ser Lluís Companys des del balcó de l'Ajuntament. Posteriorment, Francesc Macià va sortir al balcó del mateix edifici, i ho va fer després a la seu de la Diputació, que més tard va ser la seu de la Generalitat de Catalunya. Les paraules de Macià anirien més enllà de la proclamació simbòlica de Companys: «Interpretant el sentiment i els anhels del poble que ens acaba de donar el seu sufragi, proclamo la República catalana com a Estat integrant de la Federació Ibèrica». Aquesta afirmació comportava la constitució d'un govern català de caràcter provisional, que va antecedir l'existència de la República espanyola.⁴ El 16 d'abril de 1931 es publicava el primer número del *Diari Oficial de la República Catalana*,⁵ que contenia la proclamació de l'Estat català per part de qui seria el president de la Generalitat:

En nom del poble de Catalunya proclamo l'Estat català, sota el regim d'una República catalana que lliurement i amb tota cordialitat anhela i demana als altres pobles germans d'Espanya llur col·laboració en la creació d'una confederació de pobles ibèrics, oferint-los, pels mitjans que siguin, alliberar-los de la monarquia borbònica. En aquest moment

2 Ídem.

3 El 17 d'abril Alfons XIII renunciava al tron i ho anunciava amb una carta titulada «Al País», publicada al diari ABC d'aquell dia, fet que va confirmar el naixement de la Segona República. ABC, núm. 8.833, de 17 d'abril de 1931. <https://www.abc.es/archivo/periodicos/abc-madrid-19310417-3.html> [Consulta: 03.07.1931].

4 PUJOL, Enric. «De la Mancomunitat de Catalunya a la Generalitat Republicana (1914-1933). Les primeres institucions polítiques autòctones de la contemporaneïtat», *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, núm. XXVI, 2015, p. 123.

5 *Diari Oficial de la República Catalana*, any I, núm. 1, de 16 d'abril de 1931.

fem arribar la nostra veu a tots els estats lliures del món, en nom de la llibertat, de la justícia i de la pau dels pobles.

El president de la República catalana,

FRANCESC MACIÀ

Després de la reproducció del discurs de Macià del 14 d'abril, s'incloïa la transcripció dels textos en els quals es donava ordre al capità general, Eduardo L. de Ochoa, perquè proclamés la República als carrers de Barcelona, així com el de nomenament d'Oriol Anguera com a president provisional de l'Audiència de Barcelona. La publicació d'aquells textos tenia unes conseqüències legals que es derivaven de la proclamació de la independència del territori català. Va ser per això que, més enllà de l'eufòria popular i els crits de «Visca Macià, mori Cambó!»,⁶ la situació jurídica resultant va alertar els membres del Govern provisional de la República espanyola. Aquell acte de sobirania implicava l'encaix d'una república independent en el si d'una federació ibèrica, qüestió que ja no va ser acceptada en el Pacte de Sant Sebastià.

Aquest fet va precipitar el viatge a Barcelona de tres dels membres del Govern provisional de la República: Marcellí Domingo, Fernando de los Ríos i Lluís Nicolau d'Olwer. En aquella reunió del 17 d'abril es va negociar l'encaix polític i jurídic de Catalunya en la naixent República, un acord que satisfés ambdues parts, per bé que, finalment, va ser Macià qui va cedir i va renunciar a la República catalana en favor de la denominació «Generalitat de Catalunya».⁷ Aquella nomenclatura històrica, represa de les institucions de govern del segle XIII, representava la renúncia a les aspiracions independentistes de Macià i el seu entorn més immediat.

6 El partit Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), impulsat per Macià i Companys el març de 1931 amb la unió de les seves respectives organitzacions, Estat Català i el Partit Republicà Català, a més de sectors propers al setmanari *L'Opinió*, va guanyar les eleccions per davant de la Lliga de Francesc Cambó, de dretes. Aquella victòria d'ERC va ser en coalició amb la Unió Socialista de Catalunya de Manuel Serra i Moret. Ídem, p. 121-122.

7 Ídem, p. 123.

La Generalitat de Catalunya esdevé una realitat

Resolt el conflicte polític, calia donar forma jurídica a la naixent Generalitat de Catalunya. En primer lloc, el Govern provisional de la República va reconèixer la restauració d'aquella institució a l'article 6 del Decret de 21 d'abril de 1931, pel qual es disposava que el governador civil de cada província havia de nomenar una comissió gestora per fer-se càrrec de manera interina de l'administració de les diferents diputacions provincials.⁸ La seva lletra indicava que la restauració de la Generalitat implicava la desaparició de les diputacions provincials i emplaçava el seu Govern provisional perquè dictés les disposicions necessàries per organitzar una assemblea amb representació dels ajuntaments mentre aquest executiu no pogués ser escollit per sufragi universal.

Seguint amb les indicacions d'aquella norma, el dia 28 d'aquell mes es promulgava el Decret de restabliment de la Generalitat de Catalunya, reconegut pel Govern provisional de la República en el Decret del dia 21 d'abril de 1931, i d'organització de la Generalitat provisional.⁹ Firmaven aquell Decret el president de la Generalitat, Francesc Macià i Llusà, i els homes que formarien part del seu gabinet: Joan Casanovas i Maristany, Ventura Gassol i Rovira, Manuel Serra i Moret, Salvador Vidal Rosell, Manuel Carrasco i Formiguera i Casimir Giralt i Bullich.

El preàmbul de la norma referia el restabliment de la Generalitat com a expressió de la unitat tradicional del territori català, desapareguda per «un interès dinàstic de la monarquia borbònica» i que tornava a «renéixer» degut a l'expulsió d'aquella dinastia per la voluntat dels ciutadans. A més de les referències històriques a la institució de la qual es prenia el nom, en termes jurídics es feia referència al Decret del Govern provisional de la República del 21 d'abril i es reconeixia la interinitat del Govern que s'estructurava amb aquell Decret fins a la preparació i aprovació d'un estatut que en fixés les atribucions de manera definitiva, a més de regular altres qüestions com el sufragi universal. Aquell Govern es creava en paral·lel a una assemblea de representants dels municipis, que compliria amb les «exigències de la

8 *Gaceta de Madrid* núm. 112, de 22 d'abril de 1931.

9 *Butlletí de la Generalitat de Catalunya* núm. 1, de 3 de maig de 1931.

interinitat actual». Per últim, es feia esment a la missió d'aquell Decret: estructurar de manera provisional la vida pública de Catalunya amb l'objectiu de consolidar la República i fer prevaldre la voluntat del poble de superar un règim finit (la monarquia) i restablir l'imperi del dret.

L'estructura del Decret era la següent: Generalitat de Catalunya (títol I, article 1), Govern provisional de la Generalitat de Catalunya (títol II, articles 2 a 7), Diputació provisional de la Generalitat de Catalunya (títol III, articles 8 a 24) i comissaris de la Generalitat de Catalunya (títol IV, articles 25 i 26). Reiterant el que s'indicava en el preàmbul, l'article primer assenyala el règim de provisionalitat de les tres institucions que es creaven amb aquella norma: el Govern de la Generalitat, l'Assemblea de representants dels Municipis, anomenada Diputació provisional de la Generalitat, i uns comissaris que s'encarregarien de l'execució dels serveis en substitució de les diputacions de Girona, Lleida i Tarragona, que desapareixien amb el restabliment de la Generalitat, de manera que es deixava enrere la segmentació territorial imposada des de la Constitució de Cadis de 1812 i les seves ulteriors modificacions.¹⁰

L'article segon descrivia la primera estructura del Govern: un president i set consellers, nomenats pel primer, qui també tenia la competència de designar-ne les atribucions. Aquell Consell prenia la direcció dels òrgans executius d'arreu del territori, així com del personal administratiu, tècnic i subaltern de les extintes diputacions provincials. Els articles 25 i 26 preveïen el nomenament de tres comissaris encarregats d'aquesta continuació en el mateix territori, és a dir, a Lleida, Girona i Tarragona. El seu objectiu principal era garantir la continuïtat de tots els serveis fins a la consolidació d'un executiu segons la lletra de l'Estatut que s'aprovaria. Al seu torn, l'article tercer esmentava els departaments administratius d'aquell Govern provisional: Governació, Instrucció, Economia i Treball, Foment i Agricultura, Sanitat i Beneficència, i Justícia i Dret. Aquest últim va tenir l'encàrrec de servir d'enllaç entre els governs provisionals de la República i de la Generalitat en la reorganització de l'Administració

¹⁰ GUAITA, Aurelio. «La división provincial y sus modificaciones», *Documentación Administrativa*, núm. 150, 1972.

de Justícia i l'estudi i aplicació del dret vigent a Catalunya, entre d'altres. A més de regular la formació del Govern provisional, també s'indicaven les regles per formar l'Assemblea provisional, que en aquell moment es regiria pels partits judicials preexistents. En previsió de les eleccions que s'havien de convocar de manera imminent, la proclamació de persones amb dret de sufragi requeia en les Juntes del Cens.

Acompanyant aquell Decret, es publicava el de nomenament dels primers consellers de la naixent institució. Els homes que van acompanyar Macià en el Govern provisional van ser Joan Casanovas i Maristany (Governació), Ventura Gassol i Rovira (Instrucció), Manuel Serra i Moret (Economia i Treball), Salvador Vidal Rosell (Foment i Agricultura), Manuel Carrasco i Formiguera (Sanitat i Beneficència) i Casimir Giralt i Bullich (Finances). Joan Casanovas i Maristany també assumiria la cartera de Justícia i Dret. Per últim, Jacint Vega i March era nomenat secretari del Govern. En aquell primer Executiu es reunien diferents sensibilitats polítiques al voltant del nacionalisme i el separatisme; des del socialisme de Serra i Moret fins al catalanisme conservador de Carrasco i Formiguera, passant pels homes d'Esquerra Republicana de Catalunya, més propers a la figura del president.

Al seu torn, el mes de juny de 1931 la Diputació provisional de la Generalitat també va redactar i aprovar el seu Reglament interior. Aquesta norma descrivia el seu funcionament, l'elecció dels diputats i les seves atribucions, que es trobaven en el seu article tercer: d'una banda, tenia la missió de nomenar uns representats de l'Assemblea perquè elaboressin el projecte d'Estatut, que havia de votar la Diputació en ple. Les altres competències que se li atorgaven eren estructurar els serveis administratius a les comarques del territori i resoldre aquelles qüestions d'interès públic plantejades per la Generalitat o per part de set diputats de la mateixa Assemblea. Aquell Reglament va ser aprovat per unanimitat en la sessió celebrada el 9 de juny.¹¹

11 ANCI-I-T-233 «Constitució de la Diputació provisional de la Generalitat de Catalunya (Projecte d'Estatut de Catalunya, Plebiscit, Referèndum)», p. 40-48.

L'organització institucional de Catalunya: l'estatut d'autonomia i l'estatut interior

Una vegada definit el funcionament del Govern provisional, era el moment d'elaborar la norma que atorgaria l'estructura definitiva a l'organització institucional de Catalunya. Un estatut d'autonomia que no podia excedir el model territorial ni el repartiment de competències previst a la Constitució republicana de 1931.¹² Pel que fa a la primera qüestió, l'article I indicava que «La República constitueix un Estat integral, compatible amb l'autonomia dels municipis i les regions». Per tant, l'Estatut havia de regir la vida institucional d'una regió en el marc de l'Estat espanyol. D'acord amb l'article II, les províncies limítrofes amb característiques històriques, culturals i econòmiques comunes es podien organitzar en una regió autònoma de caràcter politicoadministratiu.¹³ Aquesta qüestió xocava amb l'anunci del Decret de restitució emès per la República espanyola i el dictat sobre la Generalitat provisional d'eliminar les províncies en el territori català. Això volia dir que esdevindrien, com ja havia passat en els temps de la Mancomunitat, la base de la unió política i administrativa de Catalunya. Cal subratllar que l'any 1919 la Mancomunitat va elaborar el primer projecte d'Estatut, que no es va aprovar però que va servir de base per a la redacció del que seria la proposta de la Generalitat.¹⁴

L'elaboració de l'Estatut es va dur a terme abans de l'aprovació de la Constitució republicana, per bé que seria en el seu pas per les Corts l'any 1932 quan es va ajustar a la lletra constitucional. La primera obra legislativa de la naixent Generalitat, que seria cabdal per al seu funcionament, es va encomanar a la Diputació provisional,¹⁵ prevista en el Decret de restitució i conformada pels representants municipals. Els diputats escollits per a la redacció de la ponència es van traslladar a la vall de Núria (d'aquí el sobre-

¹² *Gaceta de Madrid* núm. 344, de 10 de desembre de 1931.

¹³ JORDÀ, Antoni. «Federalismo, regionalismo, nacionalismo: el restablecimiento de la Generalitat y el Estatuto catalán durante la Segunda República», *Iura Vasconiae*, núm. 10, 2013, p. 374.

¹⁴ FORCADELL I ESTELLER, Xavier. «La Mancomunitat de Catalunya i el municipalisme», *Revista de Dret Històric Català*, Vol. 17, 2018, p. 199.

¹⁵ Ídem, p. 375.

nom del text estatutari) i van preveure l'encaix en el si d'un Estat federal, el qual, com ja s'ha apuntat anteriorment, s'hauria de modificar per una autonomia en el si d'un Estat integral. La percepció del model territorial que es tenia en el moment de la redacció d'aquella norma va condicionar com se'n proposava l'articulat i la configuració de les qüestions de dret públic com l'organització judicial, la llengua i les finances, entre d'altres.¹⁶

Una vegada escrita la proposta, va ser aprovada per la Diputació provisional de la Generalitat de Catalunya en la sessió celebrada el 14 de juliol de 1931.¹⁷ Malgrat que en la data d'aprovació consta el 14 de juliol, per la documentació que s'ha revisat s'ha pogut constatar que, inicialment, els diputats van ser convocats el dia 13 de juliol a les sis de la tarda, tot i que és possible que, havent presentat el text i deliberat sobre les qüestions oportunes, la votació final tingués lloc el dia 14.¹⁸ Aprovat el text, es va passar als ajuntaments del territori perquè adoptessin l'acord que creguessin convenient. El termini per emetre els vots corresponents finalitzà el 26 de juliol i el resultat va ser favorable: dels 1.063 ajuntaments que s'havien constituït, 8.349 regidors (el 95,36%) van votar favorablement, 402 (el 4,59%) es van abstenir i només 4 (el 0,05%) van votar-hi en contra.¹⁹

Passat aquest tràmit, el dia 17 del mateix mes es publicava el Decret de convocatòria del referèndum d'aprovació, en el qual tenien dret a participar les persones amb dret a sufragi.²⁰ El preàmbul de la norma feia una declaració solemne d'aquell acte: «[...] ha esdevingut el moment històric de cridar el poble de Catalunya a expressar solemnement i clarament la seva voluntat sobirana sobre l'aprovació de l'Estatut que consagra i articula el règim autònic de la terra». El contingut del Decret assenyalava que la data seria el diumenge 2 d'agost i les meses que s'havien de posar a disposició de les

16 RIBÓ, Rafael. «L'alternativa catalana. L'Estatut de 1932 com a punt de partida», *Revista del centre de lectura de Reus*, 1977, p. 52.

17 Butlletí de la Generalitat de Catalunya núm. 6, de 17 de juliol de 1931.

18 ANCI-I-T-233 «Constitució de la Diputació provisional de la Generalitat de Catalunya (Projecte d'Estatut de Catalunya, Plebiscit, Referèndum)», p. 32-36.

19 ANCI-I-T-233 «Constitució de la Diputació provisional de la Generalitat de Catalunya (Projecte d'Estatut de Catalunya, Plebiscit, Referèndum)», p. 93.

20 Butlletí de la Generalitat de Catalunya núm. 6, de 17 de juliol de 1931.

persones votants havien de ser les mateixes que les del 28 de juny d'aquell mateix any. La llista de persones electores també havia de ser la mateixa.

La pregunta que es feia als electors s'indicava a l'article 5 i era la següent: «Accepteu l'Estatut de Catalunya aprovat per la Diputació de la Generalitat?», i la persona electora havia d'escriure la seva resposta al paper que li facilités el president de la mesa: «Sí» o «No». L'horari de votació seria des de les vuit del matí fins a les quatre de la tarda, moment en què s'iniciava l'escrutini dels vots emesos a cada mesa. La descripció del procediment de la jornada electoral i del recompte de vots finalitzava a l'article 12 amb la convocatòria pel al dia 6 d'agost de l'escrutini general dels vots emesos per part de les respectives juntes provincials del cens. Les circumscripcions previstes van ser Barcelona ciutat, Barcelona província i les províncies de Girona, Lleida i Tarragona. En el Decret de convocatòria s'hi reproduïa el text objecte d'aprovació per al coneixement de les persones cridades a votar, que regulava les qüestions següents: el territori i els ciutadans de Catalunya, les atribucions del poder de la República i de la Generalitat de Catalunya, la composició i el funcionament de la Generalitat de Catalunya, les finances, els conflictes de jurisdicció, les garanties dels ciutadans, l'adaptació de serveis dels poders públics als definitius i, per últim, un règim transitori en el qual s'assenyalava la convocatòria d'eleccions al Parlament de Catalunya en el mes següent de la publicació del text estatutari aprovat.

La transcendència de la jornada era cabdal, per bé que l'aprovació de l'Estatut permetria la dotació d'unes institucions definitives. En aquest sentit, el Govern de la Generalitat provisional, amb Macià al capdavant dels homes que havien impulsat el text, van fer campanya perquè el poble hi participés i votés afirmativament la proposta.²¹ En aquest sentit, la configuració del cens electoral encara no incloïa les dones, fet que no els va permetre participar en aquella jornada per disposar el seu vot. Malgrat les promeses de Macià i l'interès que les dones catalanes hi participessin, no van ser incloses en el

21 COSTAFREDA, Virgínia. «Un viatge del President Macià per terres de Lleida en la campanya de l'Estatut (1931) i algunes aportacions sobre la figura d'Enric Pérez Farràs, un fidel col·laborador seu amb arrels agramuntines», *URTX, revista cultural de l'Urgell*, 2001.

cens, però sí que van ser cridades a firmar en favor del text i fer campanya entre els homes de la seva família perquè votessin favorablement.²²

El resultat del referèndum va mostrar el suport del poble amb l'aprovació del text proposat: a totes les circumscripcions electorals el resultat va ser, en vots emesos, del 99% a favor i l'1% en contra. Els percentatges de participació van ser els següents: 74% a Barcelona, 78% a Girona i Tarragona i 80% a Lleida.²³ Tant el resultat obtingut als ajuntaments com l'obtingut en la votació popular mostraven el suport unànime vers la proposta d'Estatut, motiu pel qual el dia 11 d'agost de 1931 Francesc Macià va firmar el Decret que, amb els resultats, s'aprovava i «[...] es declara text oficial de l'expressió legal de la voluntat de Catalunya», per bé que s'anunciava la seva remissió al Govern de la República per sancionar-lo a les Corts Constituents.²⁴ En aquell moment del procés va ser quan el text es va haver d'adaptar a la Constitució republicana i es van rebaixar els continguts de l'Estatut original referendat.

Sense entrar en profunditat en l'anàlisi dels canvis entre el text proposat i el text final, es fa notar que en el primer hi havia un preàmbul a manera de declaració política que desaparegué en el segon text. Així mateix, la diferència més rellevant la trobem a l'article 1: mentre el text de 1931 disposava que «Catalunya és un Estat autònom dintre la República espanyola», en el text final la definició era ben diferent:

Catalunya es constitueix en regió autònoma dintre de l'Estat espanyol, de conformitat amb la Constitució de la República i el present Estatut. El seu organisme representatiu és la Generalitat, i el seu territori, el que formen les províncies de Barcelona, Girona, Lleida i Tarragona en el moment de promulgar-se el present Estatut.

22 La qüestió del vot femení a Catalunya en el període estudiat s'ha analitzat a bastament. N'és un exemple l'obra de Josep Lluís Martín Berbois *Ignorades però desitjades. La dona política durant les eleccions de la Segona República a Catalunya*, publicada per l'editorial Acontravent l'any 2013.

23 ANCI-I-T-233 «Constitució de la Diputació Provisional de la Generalitat de Catalunya (Projecte d'Estatut de Catalunya, Plebiscit, Referèndum)», p. 93. El càlcul percentual és propi.

24 ANCI-I-T-233 «Constitució de la Diputació Provisional de la Generalitat de Catalunya (Projecte d'Estatut de Catalunya, Plebiscit, Referèndum)», p. 94.

La diferència entre ambdós textos reblava la condició jurídica i política de Catalunya en el si de l'Estat espanyol: d'Estat sobirà en el si d'una federació a autonomia dins un Estat integral. També s'eliminà la possibilitat que altres territoris es poguessin annexionar a Catalunya, qüestió prevista a l'article 4 del primer text i que en aquell període va impossibilitar la construcció dels Països Catalans.

Una altra qüestió que també canvià va ser l'oficialitat de les llengües: mentre en el text de 1931 s'hi especificava que la llengua oficial era el català (article 5), en el text del 32 s'hi va incloure el castellà (article 2). Aquests són alguns dels exemples dels canvis que es van produir en el seu pas per les Corts. El text definitiu regulava les qüestions següents: en el títol primer s'hi disposaven les qüestions generals, com ara territori (article 1), llengua (article 2), drets individuals dels ciutadans (article 3) –cal fer notar l'apreciació que conté el text sobre la uniformitat dels drets de la ciutadania arreu de l'Estat– i l'adquisició de la condició de català o catalana (article 4).

Pel que fa a la resta de títols, disposaven sobre el següent: en el segon s'hi detallaven les atribucions (el que avui en dia anomenem «competències») de la Generalitat de Catalunya (articles 5 a 13), l'estructura i composició de la Generalitat de Catalunya (articles 14 i 15), Hisenda (articles 16 i 17) i modificació de l'Estatut (article 18). Finalment, s'hi incloïa una disposició transitòria en la qual es llistaven algunes de les qüestions que quedaven com a mandat en un futur proper. En primer lloc, s'assenyalava un termini de dos mesos perquè el Govern de la República establís les normes sobre els béns i drets de la Generalitat, així com l'adaptació dels serveis que passaven a ser de la seva competència. S'indicava que, per dur a terme aquesta missió, s'havia de constituir una comissió mixta amb representació de les dues institucions. També s'assenyalava el mandat per a la convocatòria d'unes eleccions al Parlament de Catalunya, prenent de referència les mateixes circumscripcions que les disposades en el referèndum d'aprovació de l'Estatut. Per últim, s'indicava que, mentre no s'aproveïssin les noves normes, seguirien vigents les que hi haguessin en aquell moment.

El text el firmaren a Sant Sebastià el 15 de setembre de 1932 l'aleshores president del Consell de Ministres, Manuel Azaña, i president de

la República, Niceto Alcalá-Zamora i Torres. Una vegada aprovat per les Corts, es va publicar en castellà a la *Gaceta de Madrid* de 21 de setembre de 1932 i es va aprovar en sessió del Consell de la Generalitat de Catalunya el 5 d'octubre de 1932. La seva versió en català va quedar publicada al *Butlletí de la Generalitat de Catalunya* número 19, de 16 d'octubre d'aquell mateix any.

Aprovat l'Estatut, les institucions passaven del règim de provisionalitat a ser definitives. L'Estatut d'Autonomia era l'instrument normatiu que regulava les competències de la Generalitat, així com les seves relacions amb l'Estat. El seu article 14 establí les institucions fonamentals: President de la Generalitat, Parlament de Catalunya i Consell Executiu. Per tant, era necessari un altre instrument jurídic que desenvolupés la composició i el funcionament d'aquells organismes, així com el règim local, les finances i la funció judicial. Per tant, ens trobem amb dos instruments jurídics que, en conjunt, integren la norma d'establiment, composició i funcionament de les institucions cabdals de Catalunya: un de caràcter enunciatiu i de relacions amb l'Estat o exterior, com també es va anomenar, i un altre de desplegament interior, com així indicava el seu nom.

Abans, però, es va crear l'organisme que havia de dur a terme la redacció d'aquell text, així com organitzar el desenvolupament institucional de la Generalitat. La Comissió Jurídica Assessora es va crear en la sessió de Govern de 24 d'octubre de 1932, en què també es van nomenar els seus primers membres.²⁵ Aquell organisme dependria del Departament de Justícia i Dret i, segons el punt primer dels acords presos sobre aquell assumpte, tenia com a objecte:

[...] elaborar estudis de projectes de llei que el Govern de la Generalitat li encomani, com els que per iniciativa pròpia estimi convenient preparar, evacuar els informes que el Govern sol·liciti sobre qüestions d'ordre especial i, en concret, formular l'avantprojecte de Llei Civil Catalana.

25 *Butlletí de la Generalitat de Catalunya* núm. 20, de 30 d'octubre de 1932.

De la mateixa manera, el sisè acord assenyalava la urgència de dur a terme el projecte d'Estatut interior, entre altres normes d'especial rellevància en el si del dret públic català:

Del si d'aquesta Comissió, a part de les altres seccions en què pugui estructurar-se el Govern de la Generalitat, es designarà una que amb tota urgència haurà de formular estudis sobre la constitució²⁶ interna de Catalunya, la Llei municipal, la Llei reguladora, d'acord amb l'Estatut, del Tribunal Superior de Catalunya i la Llei electoral.

El primer encàrrec que va rebre la Comissió Jurídica Assessora va ser l'elaboració d'una constitució o estatut intern que desplegués l'aprovat aquell mateix 1932 i que dotava d'estructura i normes d'organització les institucions de Catalunya: el Parlament, el President i el Consell Executiu.²⁷ L'avantprojecte es va concloure el 23 de desembre de 1932 i se'n va donar trasllat al Parlament per a la seva aprovació, tot i que abans va passar per la supervisió del Govern de la Generalitat, que va incloure algunes modificacions a la primera proposta.²⁸

La presentació del text va tenir lloc en la sessió parlamentària celebrada el 5 de gener de 1933, després d'haver-se conformat el Parlament segons els resultats electorals que s'explicaran més endavant.²⁹ En aquesta sessió, el cap del Consell Executiu, Joan Lluhí i Vallescà,³⁰ va fer notar als diputats que la proposta presentada se sustentava en el text de la Comissió Jurídica Assessora, composta per juristes de diferents ideologies –fins i tot algun sense inclinació política–, però que a aquella proposta «calia marcar-li el que nosaltres creiem, com a Govern homogeni, que ha d'ésser la Constitució, o

26 Noti's que es torna a usar el terme *constitució*, en aquest cas en un acord de Govern, per bé que és la paraula que defineix la norma fonamental d'un Estat sobirà. Així mateix, l'ús del terme *constitució* o *estatut* és una qüestió que va ser objecte de debat en el si de la Comissió Jurídica Assessora.

27 AGUADO, Vicenç. «La Comissió Jurídica Assessora i l'autonomia de Catalunya durant la Segona República: la creació del sistema polític i institucional d'autogovern», *Revista catalana de dret públic*, núm. 48, 2014, p. 91-92.

28 Ídem, p. 92.

29 *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya* núm. 13, de 5 de gener de 1933.

30 Lluhí i Vallescà va ser nomenat cap del Consell Executiu pel Decret de 19 de desembre de 1932. *Butlletí de la Generalitat de Catalunya* núm. 24, de 30 de desembre de 1932.

sigui l'Estatut orgànic interior de Catalunya».³¹ Presentat el projecte, es va passar a la Comissió d'Estatut Orgànic de Catalunya per a l'elaboració del preceptiu dictamen.

La proposta de la comissió va ser presentada en la sessió parlamentària de 22 de febrer de 1933³² sota presidència de Joan Casanovas i Maristany,³³ per bé que no hi va haver una posició unànime. Van presentar vots particulars al text els diputats J. Ventosa, Trias de Bes, Lluís Duran i Ventosa, de la Minoria de la Lliga Catalana, que en van firmar cinc, els diputats Manuel Serra i Moret i Estanislau Ruiz, de la Minoria d'Unió Socialista, que en van firmar un, i, per últim, Comorera, en nom del mateix grup, que en va presentar un altre que no es va reproduir a l'acta de sessió perquè no es va presentar a temps i que es va llegir l'endemà, 23 de febrer, conjuntament amb un altre vot particular presentat per Ventosa i Trias de Bes en nom de la Minoria de la Lliga Catalana.³⁴ La discussió del text va seguir el 24 de febrer amb la defensa del text per part de Joan Casanovas, president de la Comissió, i la presentació de l'esmena a la totalitat de Comorera, així com les ratificacions sobre els vots particulars emesos.³⁵ El debat i la votació sobre els vots particulars va seguir el que restava del mes de febrer, així com els mesos de març i abril, i la seva votació definitiva va ser en la sessió de 25 de maig.³⁶

Al llarg d'aquells mesos, com així recullen les actes de les sessions corresponents, es van debatre diferents qüestions: l'adquisició de la condició política catalana per part de les dones que es casessin amb homes que n'ostentessin la titularitat; el rebuig de sotmetre l'Estatut interior a referèndum popular; la conveniència d'atorgar al text objecte de debat la nomenclatura

31 *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya* núm. 13, de 5 de gener de 1933, p.321.

32 *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya* núm. 16, de 22 de febrer de 1933.

33 Casanovas havia substituït el primer president de la Comissió, Joan Casanelles, qui va presentar la dimissió en la sessió de 27 de gener de 1932 degut a l'expulsió del seu grup, L'Opinió, del Govern. *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya* núm. 15, de 27 de gener de 1933. També consultat a <https://memoriaesquerra.cat/biografies/casanelles-ibarz-joan> [Consulta: 17.07.2023].

34 *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya* núm. 17, de 23 de febrer de 1933, p. 390-391.

35 *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya* núm. 18, de 24 de febrer de 1933.

36 *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya* núm. 66, de 25 de maig de 1933.

de «Constitució»; els mecanismes de dissolució del Parlament i la durada de la legislatura; la conveniència dels drets socials continguts en la ponència estatutària per una esmena a la totalitat contra el títol II presentada per la Minoria de la Lliga Catalana; la laïcitat de l'ensenyament públic i la gratuïtat de l'educació primària; la inclusió o no d'un sistema propi d'expropiació; l'atorgament dels mateixos drets per als fills nascuts dins i fora del matrimoni, especialment en relació amb qüestions com la successió; l'exercici del dret a la propietat i les competències de la institució del president de la Generalitat, entre moltes d'altres. En els debats hi van participar diputats de tots els grups parlamentaris, com per exemple Trias de Bes, Duran i Ventosa, Comorera, Serra i Moret, Rovira i Virgili i Serra i Húnter, aquests dos últims com a membres de la Majoria d'Esquerra. Cal destacar les intervencions de Joan Casanovas i Maristany defensant la proposta presentada per la Comissió, qui també va actuar com a president del Parlament en absència de Lluís Companys.

El resultat de la votació, que es va dur a terme de manera nominal, va ser de 61 vots a favor, corresponents al Govern i la Minoria Socialista i 11 en contra, dels diputats adscrits a la Minoria de la Lliga Catalana.³⁷ Aprovat el text, va ser sancionat el 26 de maig per Francesc Macià com a president de la Generalitat i Carles Pi i Sunyer en l'exercici del seu càrrec de conseller delegat. El text va ser publicat en català i castellà en el *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* número 45, de 27 de maig de 1933.

El contingut del text desplegava les qüestions esmentades a l'Estatut d'Autonomia, per bé que les dotava de profunditat jurídica i organitzativa i s'incidia en algunes qüestions que s'havien diluït en el text de 1932, com per exemple la qualificació de «pròpia» de la llengua catalana (article 3), que en l'Estatut «exterior» s'havia equiparat al castellà en el seu règim d'oficialitat. Així mateix, es desplegaven els principis socials (articles 8 a 15), l'adquisició de la condició política de catalans (article 7) i el funcionament del Parlament (articles 18 a 38), el president de la Generalitat (articles 39 a 49) i el Consell Executiu (articles 50 a 56). També es desplegava el règim local català (articles 57 a 61), la funció judicial (articles 62 a 69) i les finances (articles 70 a 81).

37 Ídem, p. 8.

També es preveia el mecanisme de reforma d'aquest Estatut (article 82). Per últim, es preveia un article addicional (el 83è), un de transitori i un de final.

Amb l'aprovació de l'Estatut interior ja es disposava del marc normatiu necessari perquè les institucions d'autogovern poguessin dur a terme les seves funcions de manera reglamentada. Unes institucions que l'any 1934 van elaborar i presentar davant el Parlament un projecte de llei electoral per a Catalunya, com així ho manà l'Estatut.³⁸ Un projecte que els fets d'octubre d'aquell mateix any no van permetre que s'aprovés.

El Parlament de Catalunya i el règim jurídic dels seus diputats

Com hem explicat, una de les institucions del país era el Parlament i els seus diputats representaven la voluntat del poble escollida a les urnes. La constitució i inauguració del primer Parlament republicà va tenir lloc el 6 de desembre de 1932, jornada declarada festiva en el Decret sancionat pel president Macià el dia abans.³⁹

La composició de la primera legislatura havia sorgit del resultat de les eleccions convocades per Decret de 25 d'octubre de 1932⁴⁰ que es van celebrar, segons l'article tercer d'aquesta norma, el 20 de novembre d'aquell mateix any. El Decret de 26 d'octubre, publicat en el mateix *Butlletí*, indicava el nombre de diputats escollits per cada circumscripció electoral: Barcelona ciutat n'elegiria 19, Barcelona circumscripció, 15 i, pel que fa a Girona, Lleida i Tarragona, 14 cadascuna. Els resultats van ser els següents: Esquerra Catalana –coalició amb què es presentava ERC– va obtenir 67 escons i la Lliga Regionalista, 17, mentre que els tres últims es van adjudicar a Coalició d'Esquerres. Francesc Macià fou escollit president de la Generalitat i Lluís Companys, president del Parlament de Catalunya.⁴¹

38 *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* núm. 201, de 20 de juliol de 1934.

39 *Butlletí de la Generalitat de Catalunya* núm. 23, de 15 de desembre de 1932.

40 *Butlletí de la Generalitat de Catalunya* núm. 20, de 30 d'octubre de 1932.

41 Font: <https://memoria.gencat.cat/ca/actualitat/noticies/detalls/noticia/20-de-novembre-de-1932.-Eleccions-al-Parlament-de-Catalunya> [Consulta: 17.07.2023].

El Decret de 3 de desembre de 1932⁴² fixava les normes per a la constitució de la cambra legislativa. En primer lloc, els diputats havien d'entregar les seves credencials a l'oficial major interí de la Secretaria (article 1) i, posteriorment, una vegada acomplerts els tràmits de comprovació, s'havia de constituir la mesa provisional amb els diputats de més i menys edat (article 3), que tenien l'encàrrec d'ordenar la votació dels diputats que havien d'ocupar els càrrecs de la mesa definitiva: presidència, dues vicepresidències i tres secretaries (article 4 i següents). En aquella votació van sortir escollits Lluís Companys i Jover com a president amb 67 vots. En una segona votació es van escollir els vicepresidents i secretaris. Per a aquests càrrecs van ser escollits Joan Casanovas i Maristany com a vicepresident primer (78 vots) i Martínez Domingo com a vicepresident segon (58 vots). Les secretaries, que finalment en van ser quatre, les van ocupar Antoni Dot (72 vots), Martí Rauret (69 vots), Josep Maria Casabò (60 vots) i Carles Gerhard (68 vots).⁴³

Una vegada constituïda la mesa, el Parlament va iniciar la seva activitat. El seu funcionament es regia pel Reglament interior de 21 de desembre de 1932 i pel que disposava l'Estatut interior de 1933. Pel que fa a la primera norma, regulava el funcionament de la cambra legislativa i, en el seu títol VII, regulava els drets i deures dels diputats en l'exercici del seu càrrec, com per exemple el dret i el deure d'assistir a les sessions parlamentàries i la inviolabilitat en l'expressió d'opinions i emissió de vots com a diputats (article 25), l'assignació econòmica a la qual tenien dret, que era de 1.000 pessetes anuals, així com la gratuïtat dels serveis de transport públic (article 27) i el règim sancionador previst per l'incompliment dels deures que tenien els diputats, com per exemple la inassistència a les sessions plenàries i a les de les comissions assignades sense causa justificada (article 28).

L'article 26 indicava que els diputats no podien ésser detinguts sense acord previ del Parlament, llevat que se'ls trobés en flagrant delictes, és a dir, que fossin sorpresos en el moment de cometre el delictes pel qual fossin detinguts. Aquell mateix article en desplegava el procediment: cap jutge o tribunal podia processar un diputat sense permís del Parlament,

42 *Butlletí de la Generalitat de Catalunya* núm. 23, de 15 de desembre de 1932.

43 *Diari de sessions del Parlament de Catalunya* núm. 1, de 6 de desembre de 1932.

el qual havia d'emetre un dictamen sobre el suplicatori emès per la institució judicial que correspongués, amb l'audiència prèvia amb el diputat objecte de requeriment. Aquesta qüestió, que implicava la protecció dels homes que havien estat escollits a les urnes per exercir la representació política a la cambra legislativa, es va elevar a rang de llei el 31 de desembre de 1932,⁴⁴ pocs dies després que s'aprovés la norma reglamentària. Aquesta transposició s'explica perquè la protecció dels diputats afectava qüestions de dret processal i era necessari elevar aquesta qüestió a una norma del mateix rang que regulava aquesta matèria, que en aquell moment era el Reial decret de 14 de setembre de 1882, pel qual s'aprovava la Llei d'Enjudiciament Criminal.⁴⁵

Aquesta norma afegia algunes qüestions respecte al text del Reglament, com els efectes del silenci respecte al suplicatori emès: s'entenia denegat si el Parlament no hi donava resposta passats seixanta dies des de la notificació de recepció per part de la cambra legislativa. Pel que fa a l'eventual detenció de diputats, aquestes havien de quedar sense efecte, és a dir, els diputats havien de quedar en llibertat, si el Parlament ho acordava d'aquesta manera. Per últim, s'indicava que el Parlament podia acordar la suspensió del procediment que s'hagués endegat mentre durés el mandat del diputat objecte de l'acció judicial. Aquesta Llei complementava el que disposava el Reglament del Parlament, el qual s'encarregava de qüestions internes de caràcter procedimental.

Altres qüestions que van ser objecte de normativa van ser de caràcter procedimental per tal de donar caràcter de llei a la successió de presidents de la Generalitat. La presidència de Francesc Macià va finir amb la seva mort el dia de Nadal de 1933. En termes jurídics, allò suposava la defunció de la persona que ostentava el càrrec de president i per aquell motiu se n'havia de donar testimoni en la forma adequada. Per aquest motiu, el *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* de 26 de desembre de 1933 publicava l'acta que donava fe d'aquella defunció, ocorreguda a les onze del matí del 25 de desembre d'aquell any, la qual firmava en primer lloc el conseller de Justícia

44 *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* núm. I, de 25 de gener de 1933.

45 *Gaceta de Madrid* núm. 260, de 17 de setembre de 1882.

i Dret, Pere Coromines, qui aixecà acta de la defunció. L'acompanyaven en la signatura d'aquella acta els testimonis d'aquell fet, com van ser els altres membres del gabinet presidencial i homes destacats de la política catalana d'aquell moment.

Acompanyant aquella acta es va publicar l'anunci d'aquella mateixa data amb què el president del Consell Executiu, Miquel Santaló, comunicava la mort de Macià al president del Parlament, Lluís Companys. A continuació, un decret atribuï la presidència interina de la Generalitat a Joan Casanovas, qui confirmava la composició del gabinet del Consell Executiu als homes que havien acompanyat Macià fins aleshores.

Aquella presidència interina va durar uns dies, per bé que el 31 de desembre,⁴⁶ i en aplicació dels articles 39 i 41 de l'Estatut interior, el Parlament de Catalunya va escollir Lluís Companys i Jover com a president de l'executiu, per bé que, fins aquell moment, havia ocupat la presidència de la cambra legislativa, que va ocupar Jaume Serra i Húnter en règim d'interinitat. Com és sabut, la presidència de Companys es va truncar arran dels fets d'octubre de 1934, quan se'l va detenir i empresonar. En el seu lloc, el 7 d'octubre es va designar el general Francisco Giménez Arenas com a president accidental i es va suspendre el funcionament de les institucions catalanes.⁴⁷ El dia 16 d'aquell mateix mes s'aprojava la destitució dels secretaris i consellers de l'executiu.⁴⁸ Els van succeir en el càrrec els governadors generals de Catalunya: Manuel Portela Valladares, nomenat el 5 de gener de 1935,⁴⁹ Joan Pich i Pon, nomenat en règim d'interinatge el 23 d'abril de 1935,⁵⁰ Eduardo Alonso i Alonso, qui fou president de l'Audiència Territorial de Barcelona i a qui s'adjudicà l'exercici d'aquest càrrec el 28 d'octubre de 1935,⁵¹ Ignasi Vilallonga Villalba, nomenat el 19 de novembre de 1935,⁵²

46 *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* núm. 1, d'1 de gener de 1934.

47 *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* núm. 281, de 8 d'octubre de 1934.

48 *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* núm. 289, de 16 d'octubre de 1934.

49 *Gaceta de Madrid* núm. 6, de 6 de gener de 1935.

50 *Gaceta de Madrid* núm. 114, de 24 d'abril de 1935.

51 *Gaceta de Madrid* núm. 302, de 29 d'octubre de 1935.

52 *Gaceta de Madrid* núm. 325, de 21 de novembre de 1935.

Fèlix Escalas Chamení, nomenat el 18 de desembre de 1936,⁵³ i Joan Moles Ormella, nomenat el 17 de febrer de 1936.⁵⁴

Joan Moles va ser l'últim governador general que va dirigir la Generalitat, per bé que les eleccions del 16 de febrer de 1936 van atorgar la victòria al Front Popular d'Esquerres. Aquella circumstància va permetre que el Parlament escollís, de nou, un president de la Generalitat, càrrec que va tornar a recaure en Lluís Companys i Jover. Aquella circumstància va ser comunicada per Joan Casanovas, qui exercia de president del Parlament, al governador general de Catalunya,⁵⁵ qui va presentar la dimissió davant el president del Consell de Ministres, Manuel Azaña.⁵⁶

El triomf del Front Popular i la restauració de les institucions catalanes en el seu funcionament habitual no va durar massa temps, per bé que el cop d'estat del 18 de juliol de 1936 ho va tornar a alterar. Com a exemple, per la Llei de 19 d'agost de 1937⁵⁷ es prorrogava la vida legal del Parlament de Catalunya, per bé que Lluís Companys es rellevava de l'obligació de convocar eleccions generals segons l'article 33 de l'Estatut interior degut a la que anomenaven «subversió militar feixista». Aquella pròrroga havia de ser de tres mesos, període en el qual el Parlament s'havia de reunir amb normalitat. Les eleccions no es van poder celebrar, però els anys 1938 i 1939 es van aprovar dotacions pressupostàries extraordinàries, i també s'ordenà la pròrroga del pressupost ordinari perquè la cambra legislativa pogués seguir funcionant,⁵⁸ la qual cosa no va ser possible, i encara menys a partir de l'entrada de l'exèrcit franquista a Barcelona el 26 de gener de 1939 per la suspensió de les institucions i la legalitat catalanes.

53 *Gaceta de Madrid* núm. 353, de 19 de desembre de 1935.

54 *Gaceta de Madrid* núm. 53, de 22 de febrer de 1936.

55 *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* núm. 62, de 2 de març de 1936.

56 *Gaceta de Madrid* núm. 65, de 5 de març de 1936.

57 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* núm. 234, de 22 d'agost de 1937.

58 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* núm. 323, de 19 de novembre de 1938 i *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* núm. 4, de 5 de gener de 1939.

El funcionariat de la Generalitat de Catalunya i els ens locals

Els orígens del funcionariat català es remunten a principis del segle xx, quan es dona importància al fet que l'accés a la funció pública recaigués sobre persones formades, defugint els favoritismes i el caciquisme que, en principi, ja s'havien volgut deixar enrere en temps de la Restauració borbònica amb l'aprovació de la Llei Municipal de 2 d'octubre de 1877⁵⁹ i la Llei Provincial de 29 d'agost de 1882.⁶⁰ Seguint els exemples de Düsseldorf, Columbia i Londres, en la Memòria de 1910 l'aleshores president de la Diputació de Barcelona, Enric Prat de la Riba, plasmà la idea de crear una escola de formació per a funcionaris. Aquella qüestió es materialitzaria a la sessió de la Comissió d'Instrucció Pública i Belles Arts celebrada el 20 de maig de 1912, i el seu primer nom va ser Escola de Funcionaris de l'Administració Local.⁶¹

Aquest funcionariat donà cos a l'estructura burocràtica de la Mancomunitat i, restablerta la Generalitat de Catalunya, des dels ens locals i les diputacions es van nodrir les noves estructures governamentals. L'acord de 22 d'agost de 1932,⁶² presentat pel conseller de Governació, anunciava «[...] la necessitat d'una adaptació progressiva del personal de les Oficines de la Generalitat a les noves activitats que imposa la imminència de l'Estatut». Amb l'objectiu d'evitar «sotracs» i «vacil·lacions» en l'aplicació d'aquella norma, s'entenia que era necessari «establir els fonaments de la futura estructuració burocràtica de Catalunya». Per aquell motiu, l'acord assenyalava tres categories de funcionariat, que s'aplicarien a cada departament: superior tècnic (caps de Departament, caps de Secció, caps de Negociat primers), administratiu tècnic (caps de Negociat segons, oficials primers i oficials segons) i administratius auxiliars (auxiliars primers i segons). Les dues primeres categories –caps de Departament i de Negociat– eren de nova

59 *Gaceta de Madrid* núm. 277, de 4 d'octubre de 1877.

60 *Gaceta de Madrid* núm. 244, d'1 de setembre de 1882.

61 JORDÀ FERNÁNDEZ, Antoni. «La formació dels funcionaris públics de la Diputació de Barcelona», *Revista de Dret Històric Català*, Vol. 16, 2017, p. 42.

62 *Butlletí de la Generalitat de Catalunya* núm. 10, de 30 d'agost de 1932.

creació, motiu pel qual es deixava a la Generalitat definitiva la fixació del sou i del pertinent procés selectiu.

Els articles de l'acord establien les següents qüestions: mecanismes d'accés (oposició i concurs) i d'ascens, requisits formatius per accedir a les places de cada categoria⁶³ i, pel que fa als funcionaris de nou accés, la necessitat de passar examen perquè l'Institut de Psicotècnia en verificués les aptituds. Es mantingué Jacint Vega i March com a secretari general i se suprimí el càrrec de major de secretaria. Així mateix, segons el Dictamen del Conseller de Governació, davant la impossibilitat de conèixer en quants departaments s'estructuraria la Generalitat, cada conseller que es nomenés tindria competències sobre el personal que treballés en el seu departament, tot i que en aquell moment es creen quatre seccions provisionals, de les quals depenien els serveis de la Generalitat: Departament Central, Governació, Foment i Finances.

Aquella estructuració va anar acompanyada de la tasca que es va dur a terme amb la Comissió Mixta del Govern de la República en el traspàs de competències entre administracions. La normativa que va regir aquell traspàs va ser l'article transitori de l'Estatut d'Autonomia de 1932, el Decret del Govern de la República de 21 de novembre de 1932⁶⁴ i, pel que fa a la seva reordenació, es van aplicar el Decret de la Generalitat de 28 de març de 1933⁶⁵ i l'Ordre de 31 d'octubre de 1935.⁶⁶

Pel que fa al Decret, ordenava l'acoblament del personal funcionari als departaments creats després de l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia i l'Estatut interior. Així mateix, s'incidia en la importància de l'Escola d'Administració Pública en el seu paper d'institució encarregada de formar el funcionariat que, en el futur, havia d'accedir a l'Administració, així com preparar aquell que pogués accedir a un ascens en l'estructura organitzativa de la Generalitat. En segon lloc, per l'Ordre de 1935 es publicava el Decret de 26 d'octubre de 1935, que derogava el Decret de 28 de març de 1933 sobre les

63 Pel que fa al grup segon, era necessari acreditar els estudis a l'Escola de Funcionaris d'Administració Local, de la qual hem parlat anteriorment.

64 *Gaceta de Madrid* núm. 327, de 22 de novembre de 1932.

65 *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* núm. 20, d'1 d'abril de 1933.

66 *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* núm. 305, d'1 de novembre de 1935.

regles de traspàs del personal funcionari de l'Estat a la Generalitat i que contenien els acords de la Comissió Mixta. La norma de 1935 aplicava els nous acords a què s'havia arribat, entre els quals hi havia el dret d'opció a pertànyer al cos de la Generalitat o de l'Estat. Tant en un sentit com l'altre es garantia la conservació dels drets adquirits pel personal al llarg dels anys de servei a l'Administració. En aquest acord també s'assegurava la llibertat de la Generalitat per organitzar els seus serveis com estimés convenient, així com decidir sobre l'amortització de les places dels funcionaris traslladats a la resta de l'Estat, entre altres qüestions relatives al personal encarregat de l'aplicació de la legislació social, així com el de Justícia i Ordre Públic. Malgrat els esforços esmerçats en aprovar una normativa pròpia sobre el funcionariat de l'Administració catalana, aquesta qüestió no va tirar endavant i, per aquest motiu, la norma de referència sobre l'accés a la carrera funcional a la Generalitat va seguir sent el Reglament de l'extingida Diputació de Barcelona.⁶⁷

En el primer any de mandat republicà es van destituir o suspendre alguns funcionaris dels ajuntaments, que havien estat inclosos en processos de depuració per la seva implicació en casos de corrupció durant la dictadura de Primo de Rivera.⁶⁸ Degut als recursos presentats per alguns dels funcionaris que havien estat separats per aquest motiu, es va aprovar la Llei de 9 de març de 1934,⁶⁹ la qual declarava com a «ferms i vàlids» aquells acords, de manera que blindava la possibilitat que els ajuntaments haguessin de fer front a possibles responsabilitats civils per reclamacions interposades contra les decisions de cessió i separació.⁷⁰ D'aquesta manera, es reafirmava la voluntat de separar de l'Administració municipal aquells funcionaris que havien fet ús del seu càrrec per a l'enriquiment personal o per a altres actuacions igualment il·lícites i que anaven en contra de la llei i dels principis republicans.

⁶⁷ JORDÀ, ídem, p. 47.

⁶⁸ VALLÈS MUÑO, Daniel. «La corrupció local durant la dictadura de Primo de Rivera i la resposta del Parlament de Catalunya. El cas de l'Hospitalet de Llobregat», *Revista de Dret Històric Català*, Vol. 18, 2019, p. 187 i seg.

⁶⁹ *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* núm. 73, de 14 de març de 1934.

⁷⁰ Sobre el procés de debat d'aquesta Llei, vegeu VALLÈS.

Una altra qüestió va ser l'organització i el funcionament del funcionari que seguia treballant en els ens locals. En aquest sentit, els articles 217 (secretaris), 233 (interventors) i 240 (altres categories) de la Llei Municipal de 1933 eren els que assenyalaven el procediment de nomenament de funcionaris, fos per via de concurs i oposició o concurs oposició.^{71, 72} S'incidia, de nou, en la importància d'haver passat per l'Escola d'Administració Pública per accedir a la carrera funcionarial en els municipis. A diferència de la Generalitat, el cos funcionarial local sí que va disposar de reglament propi, que es va aprovar per Decret de 27 de setembre de 1935⁷³ i modificat en alguns dels seus articles el gener de 1936,⁷⁴ per declarar-ne la suspensió el mes de març d'aquell mateix any.⁷⁵ El preàmbul del Decret de 14 de març de 1936 explicava que l'acord d'aquella suspensió es prenia per la derogació de la Llei de 2 de gener de 1935,⁷⁶ declarada inconstitucional. La norma de 1935 s'havia aprovat durant el Bienni Negre (1933-1936), després dels fets d'octubre de 1934 i sota mandat d'Alejandro Lerroux, declarat anticatalanista. Degut al conflicte polític del moment, es van derogar les facultats que l'Estatut d'Autonomia concedia al Parlament i la Generalitat fins que les Corts acordessin el restabliment gradual del règim autonòmic.⁷⁷ Si ens fixem en qui firma el Reglament, fou Joan Pich en el seu càrrec de «governador general interí de Catalunya, president de la Generalitat», i no pas Lluís Companys, qui havia estat escollit a les urnes i havia estat destituït després de ser empresonat l'octubre de 1934.

El preàmbul del Decret de 1936 explicava que, degut a l'aprovació del Reglament en aquella situació d'excepcionalitat política, era aconsellable

71 Aquests articles es van publicar el 1934, en concret en el *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* núm. 201, de 20 de juliol de 1934.

72 JORDÀ, ídem, p. 47.

73 *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* núm. 272, de 29 de setembre de 1935.

74 Decret de 13 de gener de 1936, publicat al *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* núm. 17, de 17 de gener de 1936, i Decret de 26 de gener de 1936, publicat al *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* núm. 26, de 1936.

75 *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* núm. 81, de 21 de març de 1936.

76 *Gaceta de Madrid* núm. 3, de 3 de gener de 1935.

77 El Parlament de Catalunya no es va tornar a reunir fins al triomf electoral del Front Popular de febrer de 1936.

acordar-ne la suspensió per tal de revisar-ne el contingut. A partir d'aquell moment, com el mateix text anunciava, les qüestions relacionades amb el funcionariat local es regirien per la Llei Municipal de Catalunya, les disposicions emeses per la Generalitat i la jurisprudència de la Direcció General d'Administració Local, així com la legislació estatal aplicable, que fou el Reglament de 23 d'agost de 1924.⁷⁸ D'altra banda, els fets que es van succeir a partir de l'octubre de 1934 també van comportar nombrosos moviments en l'anul·lació de l'ingrés de nou funcionariat, així com la destitució d'aquell de caràcter interí i temporal nomenat entre el 6 d'octubre de 1936 i l'1 de març de 1936, després de les eleccions que donaren la victòria al Front Popular.⁷⁹

No va ser l'únic esdeveniment polític que va afectar el funcionariat. L'inici de la Guerra Civil també hi va tenir incidència, en aquest cas els que treballaven a la Generalitat, per bé que un dels principis que impregnaven el servei a l'Administració catalana era la lleialtat del seu personal vers els principis que la regien. Així ho anunciava el preàmbul del Decret de 23 de juliol de 1936,⁸⁰ sancionat en solitari pel president Companys: «El Govern de la Generalitat necessita, des d'ara, comptar amb la seguretat que tot el personal a les seves ordres sigui absolutament lleial als ideals del poble». Amb aquell argument s'ordenava el cessament d'aquells funcionaris que haguessin participat en el moviment insurreccional contra el règim, així com d'aquells que fossin desafectes a la República. A continuació, un Decret del Departament de Governació, datat del 22 de juliol i igualment signat per Companys, ordenava el cessament dels consellers dels ajuntaments que provinguessin de llistes electorals no afectes al Front Popular d'Esquerres de Catalunya, a més d'indicar les regles per les quals els governs de tots els consistoris catalans els formessin persones provinents del Front Popular, haguessin sigut o no majoria en el procés electoral anterior. D'aquesta manera, es pretenia assegurar l'acció municipal en favor del Govern de la República.

⁷⁸ *Gaceta de Madrid* núm. 239, de 26 d'agost de 1924.

⁷⁹ Ídem, p. 48.

⁸⁰ *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* núm. 206, de 24 de juliol de 1936.

Pel que fa a la mesura de cessament dels funcionaris colpistes o desafectes, el Govern de la República també va adoptar el Decret de 21 de juliol de 1936, que assenyalava el següent:

[...] dispondrá la cesantía de todos los empleados que hubieran tenido participación en el movimiento subversivo o fueran notoriamente enemigos del Régimen, cualquiera que sea el Cuerpo a que pertenezcan, la forma de su ingreso y la función que desempeñen, ya se trate de funcionarios del Estado o de empleados de Organismos o Empresas administradoras de Monopolios o Servicios públicos.⁸¹

L'excepcionalitat de la mesura implicava el cessament de funcionaris per motius polítics, per bé que no es preveia un procés de depuració amb les degudes garanties legals, sinó que es feia una única referència a haver participat en el cop d'estat o ser desafecte a la República. Pel que fa a la participació del moviment insurreccional, estava tipificat com a delictes de rebel·lió a l'article 238 i següents del Codi Penal de 1932 i es castigava amb pena de presó.

En canvi, cal tenir en compte que destituir un funcionari per les seves idees polítiques contradeia el que disposava l'article 41 de la Constitució republicana: «No se podrá molestar ni perseguir a ningún funcionario público por sus opiniones políticas, sociales o religiosas». L'excepcionalitat del moment i la necessitat de restablir la normalitat en el funcionament de l'Administració amb personal afí al règim republicà podien justificar una mesura d'aquelles característiques, tot i que era contrària a la mateixa Carta Magna i únicament es justificava per la necessitat de comptar amb funcionaris «lleials». L'única situació jurídica que podia justificar la suspensió d'aquestes garanties constitucionals era la declaració de l'estat de guerra. En aquest sentit, el Govern de la República va acordar l'anul·lació de l'estat de guerra el mateix 18 de juliol de 1936,⁸² i va tornar a declarar zones de guerra aquelles parts del territori afectades per operacions militars contra els rebels, acord pres el 28 de juliol de 1936.⁸³ Com es pot constatar, doncs, en

81 *Gaceta de Madrid* núm. 204, de 22 de juliol de 1936.

82 *Gaceta de Madrid* núm. 201, de 19 de juliol de 1936.

83 *Gaceta de Madrid* núm. 211, de 29 de juliol de 1936.

el moment d'acordar la separació del funcionariat deslleial l'estat de guerra no estava vigent i, per tant, la seva legalitat queda en entredit.

Finalitzada la Guerra Civil i amb la victòria del bàndol sollevat, es van iniciar diversos processos de depuració en sentit contrari i que tenien per objectiu separar aquells funcionaris que haguessin estat lleials a la República.⁸⁴ Fins i tot, la Llei de 8 de maig de 1939⁸⁵ declarava invàlides les actuacions practicades per funcionaris «estrany» al «Movimiento Nacional», mesura que se centrava en l'adopció de sentències i resolucions judicials.

La construcció del cos funcional de la Generalitat i els municipis va tenir els seus antecedents en els ens locals, per bé que es va heretar l'estructura administrativa de la Mancomunitat i la dictadura de Primo de Rivera, basada en els municipis i les diputacions. La nova Generalitat es va nodrir d'un cos funcional existent, recuperant la centralitat de l'Escola fundada el 1912, que garantia que les persones que accedien a l'Administració tenien la formació suficient per a l'exercici del servei públic. D'altra banda, també s'ha constatat una circumstància particular del període republicà i que va afectar directament el funcionariat: malgrat el principi d'objectivitat que regeix el cos de l'Administració i les garanties constitucionals existents vers la llibertat ideològica dels funcionaris, el cop d'estat de 1936 va fer necessari garantir la lleialtat del cos funcional de la Generalitat i de l'Estat vers la República, que amb la consolidació de la Guerra Civil va veure perillada la seva continuïtat. D'aquesta manera, la llibertat ideològica i la democràcia es van veure supeditades a la defensa de la forma de Govern vigent. Així mateix, el triomf de l'exèrcit sollevat va enterrar definitivament la llibertat ideològica del cos funcional en obrir processos de depuració a tots aquells treballadors de l'Administració que havien defensat la República o es van posicionar en contra de l'anomenat «Glorioso Movimiento Nacional».

84 Sobre aquesta qüestió s'ha escrit nombrosa literatura acadèmica. Vegeu, per exemple: MARÍN, Martí. «Franquisme i poder local. Construcció i consolidació dels ajuntaments feixistes a Catalunya, 1938-1949», *Recerques: Història, economia, cultura*, 1995, p. 37-52; DURÓ FORT, Robert. «La repressió franquista dels funcionaris dels Serveis Correccionals», *Franquisme & Transició. Revista d'Història i de Cultura*, 2014 núm. 2, p. 111-145, i MIR, Conxita. «Quan va arribar el franquisme: dones i repressió al Pallars», *Nabius*, 2019, núm. 17, p. 21-24.

85 *Boletín Oficial del Estado* núm. 133, de 13 de maig de 1939.

El Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya

Un dels principis del dret és que, per complir el requisit de publicitat exigit a les lleis, aquestes s'han de difondre en un mitjà oficial dotat per a tal fi. En aquest sentit, el Govern de la República publicava la seva normativa a la *Gaceta de Madrid*, que, acabada la Guerra Civil, es va substituir pel *Boletín Oficial del Estado* (BOE), que ha perdurat fins als nostres dies.⁸⁶

En el cas de la Generalitat, i com ja s'ha explicat anteriorment, la proclama de la República catalana es va publicar a l'anomenat *Diari Oficial de la República Catalana*. Per les raons que ja s'han explicat, la capçalera va haver de canviar de nom. D'aquesta manera, el segon número que es va publicar, de data de 3 de maig de 1931, ja portava per títol *Butlletí de la Generalitat de Catalunya*.

En un principi, la periodicitat dels butlletins era irregular: a la pàgina web on se'n recullen les edicions digitalitzades⁸⁷ es pot comprovar que l'any 1931 (a comptar des del mes d'abril fins al desembre), només se'n van publicar vuit números i en dates que no necessàriament tenien una coherència seqüencial: el número 1 (de la República catalana) es data del 16 d'abril, el número 1 de la Generalitat de Catalunya correspon al 3 de maig, el segon al 20 de maig, el tercer a l'1 de juny, el quart al 9 de juny, el cinquè al 30 de juny, el sisè al 17 de juliol i el setè al 10 de novembre. En aquells números s'hi van publicar les primeres normes del Govern provisional de la Generalitat, les primeres convocatòries electorals o els nomenaments dels consellers que ocuparien els diferents departaments de la Generalitat.⁸⁸ L'any 1932 es van publicar un total de 24 edicions, a més de dues d'extres sense numerar, i amb una periodicitat quinzenal regular.

86 VELO FABREGAT, Elisabet. «Les Corts republicanes a Sant Cugat del Vallès: l'activitat parlamentària en el camí cap a l'exili», *Revista de Dret Històric Català*, Vol. 19, 2021, p. 151-155.

87 Font: <https://Diari.Oficial.de.la.Generalitat.de.Catalunya.gencat.cat/ca/serveis/Diari.Oficial.de.la.Generalitat.de.Catalunya-republica-i-exili/> [Consulta: 25.07.2023].

88 Com és habitual, l'estructura de Govern va canviar en el transcurs de la Segona República. Per tal d'aprofundir sobre els canvis de departaments, nomenclatures i atribucions, es recomana consultar BERNAL I CERCÓS, Àngels. «L'estructura orgànica de l'Administració de la Generalitat republicana», *Lligall, Revista Catalana d'Arxivística*, núm. 10, 1995, p. 25-43.

Aprovat l'Estatut d'Autonomia, el 31 de desembre de 1932 es promulgava el Decret amb què es dotava d'oficialitat el butlletí de la Generalitat de Catalunya, el nom del qual era *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*.⁸⁹ El seu preàmbul recordava que la constitució del Parlament implicava la recuperació de la capacitat legislativa de Catalunya i que per aquell motiu calia un instrument oficial que dotés de publicitat i autenticitat les normes que s'hi aprovessin. Pel que fa a la Generalitat, indicava que, fins aquell moment, les normes també s'havien de publicar als butlletins oficials provincials. Havent recuperat la institució i llurs atribucions, no tenia sentit seguir amb aquest mecanisme, a excepció de les disposicions que fos necessari dotar de publicitat en certes províncies.

El contingut de la norma estipulava les qüestions pròpies dels mecanismes de publicitat i promulgació necessaris per a l'efectiva vigència de les normes jurídiques. El seu article primer establí que el temps de vigència de la norma des de la seva publicació (la *vacatio legis*) era de 20 dies llevat de mandat en contra (regla encara vigent avui dia). Pel que fa als textos objecte de publicació, eren els següents (article 2): lleis, decrets, projectes de llei, ordres, reglaments, instruccions i circulars aprovats pel Parlament o la Generalitat segons les seves atribucions normatives. A més, l'article 7 indicava que s'hi havia de publicar els avisos de subhastes i concursos de contractació pels serveis públics de la Generalitat.

L'article tercer esmentava expressament el mecanisme de vigència de la Llei de Pressupostos, que seria el primer dia de l'any econòmic, per bé que coincidí amb l'any natural. Pel que fa a les disposicions corresponents a les extintes diputacions, l'article 4 establí que, a partir d'aquell moment, s'havien de publicar al *Butlletí*, sota pena de nul·litat si no s'observava aquella obligació. L'article cinquè indicava que la subscripció era voluntària i l'article sisè, la seva dependència orgànica del conseller de Governació, qui tenia el mandat de nomenar els funcionaris encarregats de la seva redacció i difusió. Així mateix, n'assenyalava el preu: 50 cèntims. Per últim, en les qüestions de formalitat l'article 9 declarava derogades les disposicions que s'oposessin

89 *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* núm. 1, de 25 de gener de 1933.

al contingut d'aquell Decret i l'article 10 indicava la consideració de norma promulgada des del moment de la seva publicació al mateix *Butlletí*.

Aquella norma prenia el testimoni del *Butlletí* publicat fins aleshores i el convertia en un instrument jurídic eficaç pel compliment dels requisits normatius pertinents perquè despleguessin l'eficàcia legal que se'ls atribuïa. Cal indicar que les normes hi eren publicades en català i, seguidament, en la seva versió en castellà. En el període de suspensió de la Generalitat entre 1934 i 1936 la majoria de publicacions van ser en castellà.

Només passarien dos mesos des de la publicació d'aquest Decret quan una ordre emesa pel conseller de Governació el 24 de març de 1933⁹⁰ va canviar la periodicitat de la publicació d'aquests butlletins, que a partir del següent mes d'abril es publicarien els dimarts, dijous i dissabtes de cada setmana, i es van deixar de publicar els dimecres com s'havia fet fins aleshores. Aquella periodicitat seria vigent fins a l'Ordre de 15 de desembre d'aquell mateix any,⁹¹ en la qual s'establia que a partir del dia 19 d'aquell mateix mes el *Butlletí* es publicaria tots els dies de l'any, respectant a tal efecte la legislació sobre descans dominical. A més, es modificava el preu de subscripció a 40 pessetes el semestre.

El *Butlletí* no patiria més canvis fins a l'any 1936, quan, ja iniciada la Guerra Civil, per Decret de 22 d'agost de 1936,⁹² la publicació canviava la seva denominació per *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*. El canvi de denominació es justificava per la «[...] importància i volum que ha anat adquirint la publicació on s'insereixen les lleis que es promulguen i els decrets, ordres i altres disposicions que es dicten emanades de l'organisme jurídic de l'autonomia de Catalunya [...]». I és que, en temps de guerra, la promulgació de les normes que es dictaven en el territori prenia màxima importància perquè tinguessin força de llei de manera urgent, si així era necessari.

En el transcurs de la guerra es promulgaven normes tant des del territori que havia ocupat l'exèrcit sollevant com des de la zona que encara estava

90 *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* núm. 18, de 25 de març de 1933.

91 *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* núm. 136, de 16 de desembre de 1933.

92 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* núm. 239, de 26 d'agost de 1936.

sota domini del Govern republicà. Aquella situació comportava l'existència de dues realitats jurídiques diferenciades en un mateix Estat, fet que es va anar modificant a mesura que el bàndol sollevat sumava victòries. Això volia dir que les normes que tenien força d'obligar en territori republicà no en tenien en territori sollevat i a la inversa, per bé que aquests últims imposaven el seu règim polític i les seves normes segons avançaven. Per aquest motiu, considerant la inestabilitat d'aquells temps, el president de la Generalitat, Lluís Companys, i el president del Consell Executiu, Joan Casanovas, el 28 d'agost de 1936 van sancionar un decret⁹³ pel qual «[...] solament tindran força d'obligar en el territori de Catalunya les disposicions legals que siguin publicades al *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*». Aquella disposició es justificava per les circumstàncies del moment, per bé que s'havia d'assegurar «[...] una unitat de pensament que reculli el sentit econòmic i social del proletariat de Catalunya». El Govern s'assegurava que no es poguessin fer aplicar altres normes que no fossin les publicades en el *Diari* i que anessin en contra dels principis allegats en el text de la norma, a fi de blindar un aixopluc legal enfront de les normes aprovades en el territori ocupat per l'exèrcit sollevat i que es publicaven, primerament, en el *Boletín Oficial de la Junta de Defensa Nacional de España*, posteriorment *Boletín Oficial del Estado*.⁹⁴

L'últim canvi que va afectar el *Diari* va ser l'any 1937, però aquesta vegada la modificació va ser organitzativa. El Decret de Presidència de 25 de març d'aquell any ordenava que el director del *Diari* comencés a exercir les funcions de director-administrador. Des de l'any 1933 ocupava el càrrec Vicenç Munné i Fité, qui havia sigut funcionari de la Mancomunitat i de la Generalitat i secretari particular del president Macià, i predecessor en aquest càrrec de Josep Tarradellas.⁹⁵ El preàmbul del Decret justificava la unificació de les dues funcions degut a l'alçament militar de l'any anterior,

93 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* núm. 243, de 30 d'agost de 1936.

94 NÚÑEZ DE PARDO, Sara. «De la Gaceta de Madrid al Boletín Oficial del Estado», *Historia y Comunicación Social*, vol. 7, 2002.

95 Font: [https://Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya.gencat.cat/ca/sobre-el-Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya/historia-del-Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya/index.html](https://Diari%20Oficial%20de%20la%20Generalitat%20de%20Catalunya.gencat.cat/ca/sobre-el-Diari%20Oficial%20de%20la%20Generalitat%20de%20Catalunya/historia-del-Diari%20Oficial%20de%20la%20Generalitat%20de%20Catalunya/index.html) [Consultat el 27.07.2023].

que va comportar el trasllat de les oficines del *Diari* a la Casa d'Assistència Francesc Macià del carrer Montalegre, on hi havia la impremta, per assegurar-ne la continuïtat. Aquella circumstància també va aconsellar la unificació de les funcions de direcció i administració econòmica, que van recaure en Munné.

El *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* va esdevenir l'instrument necessari per donar força jurídica a les normes aprovades per la Generalitat i el Parlament. Amb tot, la fi de la Guerra Civil amb la victòria del bàndol sollevat va comportar l'abolició de les institucions d'autogovern, i per tant va quedar extingida la seva potestat legislativa. No obstant, i malgrat fos merament amb un caràcter polític i no pas pragmàtic, les institucions catalanes van seguir funcionant a l'exili. Per això, el seu *Diari* també es va mantenir viu l'any 1956, per bé que no es torna a editar fins a l'any 1977 a Perpinyà, quan la mort del dictador va impulsar el restabliment de les institucions democràtiques.⁹⁶

Identificació i recompte d'habitants

Una de les qüestions que es van dur a terme en matèria d'habitants va ser el seu recompte i identificació. Pel que fa al recompte, les primeres iniciatives en l'elaboració de censos a la ciutat de Barcelona es remunten al segle XIV amb el recompte de «focs», és a dir, el nombre de llars que hi havia a la ciutat, a partir de les quals es feia un càlcul aproximat d'habitants. L'objectiu d'aquest cens era conèixer el nombre de persones cridades a contribuir a les arques públiques, per bé que, en els darrers temps, la ciutat havia patit una important transformació.⁹⁷

Aquesta pràctica de recompte es consolida i s'expandeix al llarg de l'Edat Mitjana i l'Edat Moderna, per bé que va anar acompanyada de l'elaboració de mapes per part de cartògrafs especialitzats. Pel que fa a l'Edat Moderna, el cens més complet va ser el de Floridablanca, elaborat el 1787, que a més

96 Ídem.

97 PIQUER FERRER, Esperança. *Censos de población del territorio de Barcelona en la década de 1360* (Vol. 2), Tübingen: Walter de Gruyter, 2011.

aportava informació de l'estructura de població per sexe, edat i estat civil.⁹⁸ A més, també es va dur a terme una classificació dels municipis per activitat econòmica, el que es va anomenar «Nomenclàtor de Floridablanca».

Inicialment, el recompte d'habitants tenia per objectiu la recaptació de diners per fer front a la despesa militar. L'article 136 de la Llei Municipal de 1877 preveia el repartiment de la despesa pública entre els veïns i hisendats segons els mitjans i les facultats de cada persona.⁹⁹ Per fer efectiva aquesta recaptació, es va crear la cèdula personal, document que havien de posseir les persones de més de 14 anys i que tenia una doble funció: identificadora i fiscal. En aquest últim ús, les cèdules es classificaven en onze nivells, segons el nivell adquisitiu de la persona titular, que variaven la contribució econòmica que la persona interessada havia de fer a les arques públiques.¹⁰⁰

Aquesta qüestió era competència d'Hisenda, una de les atribucions que l'Estatut de 1932 atorgava a la Generalitat de manera compartida amb l'Estat, concretament en el seu títol IV. Una de les competències que s'atorgava a la Generalitat per aplicació de l'article 17 era la de la recaptació, que es feia als ciutadans segons el tipus de cèdula personal que tenien, que corresponia amb el seu poder adquisitiu.

Fent ús de les seves competències, la Generalitat va disposar l'ordenació dels imports de l'adquisició de les cèdules personals, així com l'obligatorietat de disposar-ne per part d'aquelles persones que havien de satisfer les contribucions corresponents a la seva activitat econòmica en aplicació de l'Estatut provincial vigent. Aquesta ordenació es va dur a terme amb la Llei de 12 d'agost de 1933, referent a l'import de cèdules personals,¹⁰¹ i l'Ordre

98 Malgrat l'ambició del projecte i la sistematització utilitzada en aquell cens, estudis posteriors han qüestionat que, com a mínim a Catalunya, fos un recompte complet i sense errades de recompte. Vegeu SIMON I TARRÉS, Antoni. *La població catalana a l'edat moderna. Deu estudis*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, Col·lecció Manuscrits, 1996, p. 17.

99 LÓPEZ I HERNANDO, Joan Josep. «Hisenda municipal i reforma urbana (1885-1920)», *Recerques: Història, economia i cultura*, núm. 16, 1984, p. 125.

100 GARCIA ORALLO, Ricard. «Societat i mercat de crèdit en temps de filloxera (l'Alt Empordà 1875-1905)», *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, vol. 47, 2016, p. 162.

101 *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* núm. 78, de 12 d'agost de 1933.

de 23 d'agost de 1933,¹⁰² que definia concretament els imports a satisfer. Aquella nova tarifació tenia per objectiu evitar la defraudació en l'impost de cèdules personals, per tant s'ajustaven els imports a aquelles quanties objectes de tributació. Aquell mateix any 1933 es va endegar el procediment per a l'adquisició de les cèdules per municipis¹⁰³ i a partir de 1934 es va començar a cobrar l'impost corresponent a l'import de la cèdula. L'inici dels diferents períodes voluntaris de recaptació, es publicava als corresponents butlletins a través d'anuncis. En aquests, s'assenyalava el període de recaptació voluntària, que era de d'uns dos mesos, i s'anunciava que, qui no fes el pagament en aquest termini, estaria subjecte a les responsabilitats, recàrrecs i sancions previstos a la llei.¹⁰⁴ Qui emetia aquests anuncis era la secció de recaptació del Departament de Finances.

L'adquisició de les cèdules personals permetia elaborar un recompte d'habitants més exhaustiu que el que s'havia dut a terme a l'Edat Mitjana i a l'Edat Moderna, per bé que aquell sistema permetia conèixer les característiques de cada habitant dels municipis, com a mínim en aquells obligat a pagar impostos. En temps de la Segona República, l'article 39 la Llei Municipal de 1933 manava realitzar el padró municipal cada cinc anys, i l'article 43 en concretava les normes d'elaboració. Per aquest motiu, el Decret d'11 de desembre de 1935¹⁰⁵ assenyalava que la Generalitat havia de dur a terme el primer padró d'habitants de Catalunya. Com explica el preàmbul de la norma, aquella tasca s'havia de dur a terme abans de finalitzar l'any 1935, però per la seva complexitat els ajuntaments van demanar prorrogar les tasques de recompte i traspàs d'informació. Finalment, doncs, es va ordenar que abans del 31 de gener de 1936 el Servei Central d'Estadística publicués les normes que els ajuntaments havien de seguir per realitzar l'empadronament dels habitants (article 2) i que el padró portaria per data el 31 de març d'aquell mateix any

¹⁰² *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* núm. 85, de 29 d'agost de 1933.

¹⁰³ Els anuncis sobre la pròrroga per a l'adquisició de la cèdula personal en diferents butlletins oficials, com per exemple el núm. 127, de 30 de novembre de 1933, el núm. 135 de 14 de desembre de 1933 i el número 26 de 28 de gener de 1934.

¹⁰⁴ Alguns exemples d'aquests anuncis són els publicats als butlletins oficials núm. 32, d'1 de febrer de 1934, el núm. 53, de 22 de febrer de 1934, i el núm. 302, de 27 de novembre de 1934.

¹⁰⁵ *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* núm. 347, de 18 de desembre de 1935.

(article 1), que finalment va ser publicat el 30 d'abril d'aquell mateix any sense que tots els municipis haguessin aportat les dades sobre els seus habitants, als quals se'ls va assignar el nombre d'habitants que constava al padró de 1930 elaborat pel Govern de la República.¹⁰⁶ Val a dir que, malgrat les deficiències detectades en aquell padró d'habitants, en investigacions elaborades en anys posteriors aquelles dades van ajudar a quantificar els combatents morts durant la Guerra Civil, que es va complementar amb altres eines d'investigació i publicacions com *La divisió territorial de Catalunya* de 1937.¹⁰⁷

La identificació dels habitants també es va dur a terme a través de les targetes d'identificació electoral. El Decret de 17 de juliol de 1935,¹⁰⁸ promulgat en el període de suspensió del govern legítim de la Generalitat, ordenava l'elaboració de la targeta d'identificació electoral a l'empara de la Llei Municipal de 1933, en el règim de transitorietat fins a l'aprovació de la llei electoral que tenia encomanada el Parlament de Catalunya. L'adquisició d'aquesta targeta era obligatòria per part de totes les persones amb dret a vot (article 1) i hi havien de constar totes les dades personals del seu titular, així com aquelles relatives a la secció on emetia el vot i la fotografia, que havia de ser gratuïta per a aquelles persones que paguessin una cèdula personal inferior a 2,40 pessetes (article 2). L'Administració encarregada de la seva confecció i expedició era el Negociat de Cèdules Personals, per bé que, en una última fase, s'instava un mandat futur per unificar la targeta electoral amb la cèdula.

Com es pot comprovar, es van impulsar dos documents d'identificació dels habitants que tenien objectius diferents: la cèdula personal identificava les persones davant d'institucions com els notaris, a més de determinar els impostos que s'havien de satisfer a les arques públiques, mentre que la targeta d'identificació electoral estava pensada per ser utilitzada en processos d'aquestes característiques. Tanmateix, aquesta última iniciativa va tenir un recorregut molt curt. Restituïda la Generalitat de Catalunya, el conseller de Governació, Josep Maria Espanya, conjuntament amb el president Com-

106 OLIVA I LLORENS, Jordi. «El cost humà de la Guerra Civil de 1936-1939», *Recerques: Història, economia, cultura*, núm. 29, 1994, p. 92.

107 Ídem, p. 94.

108 *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* núm. 201, de 20 de juliol de 1935.

panys, va promulgar el Decret de 25 d'abril de 1936¹⁰⁹ pel qual es derogava el Decret de 1935 i, com a conseqüència, quedava sense valor i eficàcia l'elaboració de la targeta electoral (article 1). La marxa enrere d'aquella targeta es justificava perquè la Generalitat tenia per objectiu l'elaboració d'un carnet d'identitat personal per als habitants, que s'havia de dur a terme amb una tasca «laboriosa i delicada» que en aquell moment no s'estava preveient. Així mateix, es disposava que, mentre el carnet d'identitat personal no estigués establert, els electors es podien identificar davant la perceptiva mesa electoral amb la cèdula personal (article 2).

Una altra qüestió relacionada amb els drets personals dels habitants va ser la Llei d'habilitació i majoria d'edat de 8 de gener de 1934.¹¹⁰ Aquella norma fixava la majoria d'edat en els vint-i-un anys sense fer distinció per raó de sexe (article 1) i estipulava que, a partir d'aquell moment, s'adquiria la capacitat jurídica plena amb les excepcions que recollia la Llei (article 2). D'altra banda, era possible adquirir l'habilitació de la majoria d'edat als 18 anys (article 3) en el compliment dels requisits i formalitats que s'hi recollien: autorització per part dels tutors –pare o mare que exerceixi l'autoritat paterna– o per contraure matrimoni. La majoria d'edat, una vegada autoritzada, no podia ser revocada, per bé que l'article 10 disposava algunes limitacions sobre les actuacions que podien dur a terme els menors de 18 anys als quals s'havia atorgat la majoria d'edat i per a les quals necessitaven l'autorització del pare o la mare, com per exemple per alienar béns i drets que formessin part del seu capital.

Conclusions

La construcció de la Generalitat i el Parlament de Catalunya del segle xx es va veure impulsada pel canvi que va implicar la proclamació de la Segona República. Tot i així, les aspiracions polítiques de Francesc Macià i el seu entorn es van veure truncades per les exigències de l'Estat espanyol, que no van permetre la sobirania de Catalunya. Les institucions catalanes s'estructurarien a partir de dues normes jurídiques: l'Estatut d'Autonomia

¹⁰⁹ *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* núm. 117, de 26 d'abril de 1936.

¹¹⁰ *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* núm. 11, d'11 de gener de 1934.

i l'Estatut interior. Dues lleis sobre les quals es derivaria el funcionament de la Presidència, el Consell Executiu i el Parlament de Catalunya, sens perjudici de l'aprovació dels seus reglaments interiors, que n'ordenaven el funcionament ordinari. El primer dels estatuts garantia el traspàs de competències entre executius, per bé que va ser una tasca que es va anar duent a terme en el transcurs de la Segona República. Així mateix, la Generalitat i el Parlament van comptar amb una eina pròpia per a la publicació de les seves normes, necessària per a la seva efectiva validesa: el *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, posteriorment anomenat –i fins als nostres dies– *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*.

Una altra qüestió va ser la suspensió de la Generalitat degut als fets d'octubre de 1934 amb la detenció i empresonament de l'executiu. Una intervenció que va deixar al marge la sobirania del poble català, que es va tornar a expressar a les urnes el febrer de 1936. Finalment, però, les institucions catalanes es van veure suspeses es van veure suspeses amb l'entrada de les tropes franquistes a Barcelona el 26 de gener de 1939.

En relació amb el desplegament de l'Administració, cal parar atenció en l'estructuració d'un funcionariat que provenia dels ens locals i que, en alguns casos, havien estat esquitxats amb casos de corrupció durant la Dictadura de Primo de Rivera. En aquest sentit, la regulació del funcionariat català beu de l'experiència prèvia a la Mancomunitat de Catalunya, quan es va crear una escola especial per a les persones que havien de prestar servei públic. Una Escola d'Administració que seria central en la formació del nou funcionariat i perquè aquest accedís a ascensos, i que avui dia també és fonamental per a la formació del funcionariat català. Pel que fa al funcionariat local, s'ha comprovat que sí que es va poder regular, però el que depenia de la Generalitat no va veure aprovat un estatut propi.

La Generalitat també va regular sobre l'elaboració d'un padró d'habitants propi i es va centrar en els instruments jurídics d'identificació de la ciutadania, cosa que en primera instància es portava a terme a través de les cèdules personals, a les quals es va afegir la targeta d'identitat electoral dissenyada en el període d'intervenció de la Generalitat. Una vegada recuperada, aquesta targeta es va suspendre perquè es va iniciar un projecte per elaborar un carnet d'identitat per als habitants, però que no es va arribar

a aprovar ni dur a terme. En el mateix sentit, s'ha pogut comprovar que, malgrat l'existència d'un projecte de llei electoral pròpia, aquesta no va ser aprovada ni, lògicament, aplicada.

L'excepcionalitat del moment polític va assentar les bases de les institucions catalanes actuals, per bé que, malgrat les dificultats, van impulsar una estructura moderna i al servei del poble, cridada a legislar d'acord amb els principis republicans. En primer terme, aquelles institucions es van veure intervingudes per la reacció del Govern central als fets d'octubre del 1934 i, en última instància, anul·lades per la victòria de l'exèrcit franquista.

Bibliografia

- AGUADO, Vicenç. «La Comissió Jurídica Assessora i l'autonomia de Catalunya durant la Segona República: la creació del sistema polític i institucional d'autogovern», *Revista Catalana de Dret Públic*, núm. 48, 2014, p. 83-105. DOI: <http://dx.doi.org/10.2436/20.8030.01.22>.
- BERNAL I CERCÓS, Àngels. «L'estructura orgànica de l'Administració de la Generalitat republicana», *Lligall, Revista Catalana d'Arxivística*, núm. 10, 1995, p. 25-43.
- COSTAFREDA, Virgínia. «Un viatge del president Macià per terres de Lleida en la campanya de l'Estatut (1931) i algunes aportacions sobre la figura d'Enric Pérez Farràs, un fidel col·laborador seu amb arrels agramuntines», *URTX, revista cultural de l'Urgell*, 2001, p. 237-252.
- FORCADELL I ESTELLER, Xavier. «La Mancomunitat de Catalunya i el municipalisme», *Revista de Dret Històric Català*, vol. 17, 2018, p. 191-208.
- GARCIA ORALLO, Ricard. «Societat i mercat de crèdit en temps de fil·loxera (l'Alt Empordà 1875-1905)», *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, vol. 47, 2016, p. 149-174. DOI: <https://doi.org/10.2436/20.8010.01.201>.
- GUAITA, Aurelio. «La división provincial y sus modificaciones», *Documentación Administrativa*, núm. 150, 1972, p. 11-59.
- JORDÀ FERNÁNDEZ, Antoni. «Federalismo, regionalismo, nacionalismo: el restablecimiento de la Generalitat y el Estatuto catalán durante la Segunda República», *Iura Vasconiae*, núm. 10, 2013, p. 355-393.
- JORDÀ FERNÁNDEZ, Antoni. «La formació dels funcionaris públics de la Diputació de Barcelona», *Revista de Dret Històric Català*, vol. 16, 2017, p. 37-50.
- LÓPEZ I HERNANDO, Joan Josep. «Hisenda municipal i reforma urbana (1885-1920)», *Recerques: Història, Economia i Cultura*, núm. 16, 1984, p. 125-131.
- MARTÍN BERBOIS, Josep Lluís. *Ignorades però desitjades. La dona política durant les eleccions de la Segona República a Catalunya*, Barcelona: Acontravent, 2013.

- NÚÑEZ DE PARDO, Sara. «De la Gaceta de Madrid al Boletín Oficial del Estado», *Historia y Comunicación Social*, vol. 7, 2002, p. 147-160.
- OLIVA I LLORENS, Jordi. «El cost humà de la Guerra Civil de 1936-1939», *Recerques: Història, Economia i Cultura*, núm. 29, 1994, p. 87-102.
- PIQUER FERRER, Esperança. *Censos de población del territorio de Barcelona en la década de 1360 (Vol.2)*, Tübingen: Walter de Gruyter, 2011.
- PUJOL, Enric. «De la Mancomunitat de Catalunya a la Generalitat Republicana (1914-1933). Les primeres institucions polítiques autòctones de la contemporaneïtat», *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, núm. XXVI, 2015, p. 115-128.
- RIBÓ, Rafael. «L'alternativa catalana. L'Estatut de 1932 com a punt de partida», *Revista del centre de lectura de Reus*, 1977, p. 52-55.
- SAN MIGUEL PÉREZ, Enrique. «¿Un acuerdo constitucional? El Pacto de San Sebastián como fundamento de la institucionalidad autonómica republicana de 1931 según las fuentes testimoniales», *Revista de Estudios Histórico-Jurídicos*, núm. 43, 2021. https://www.scielo.cl/scielo.php?pid=S0716-54552021000100187&script=sci_arttext [Consulta 27.06.2023].
- SIMON I TARRÉS, Antoni. *La població catalana a l'edat moderna. Deu estudis*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, Col·lecció Manuscrits, 1996.
- VALLÈS MUÑO, Daniel. «La corrupció local durant la dictadura de Primo de Rivera i la resposta del Parlament de Catalunya. El cas de l'Hospitalet de Llobregat», *Revista de Dret Històric Català*, vol. 18, 2019, p. 179-202.
- VELO FABREGAT, Elisabet. «Les Corts republicanes a Sant Cugat del Vallès: l'activitat parlamentària en el camí cap a l'exili», *Revista de Dret Històric Català*, vol. 19, 2021, p. 145-190.

Recursos web

Arxius en línia: <https://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat/#/cercabasica/cerca>

Departament de Justícia, Direcció General de Memòria Democràtica: <https://justicia.gencat.cat/ca/ambits/memoria/>

Diari de sessions del Parlament de Catalunya: https://www.parlament.cat/web/documentacio/recursos-documentals/diari-republica/index.html?p_pagina=

Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya: <https://dogc.gencat.cat/ca/serveis/dogc-republica-i-exili/>

Gaceta, colección histórica: <https://www.boe.es/buscar/gazeta.php>

Memòria d'Esquerra: <https://memoriaesquerra.cat>